

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет водогосподарської інженерії та екології
Кафедра екології

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Зав. кафедрою екології

доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ

« _____ » червня 2025р.

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «Бакалавр»
на тему: **«Організація та оптимізація рекреаційних зон
на прикладі села Богданівка Павлоградського району
Дніпропетровської області»**

Виконала: здобувачка вищої освіти 4 курсу,
групи Е-1-21 спеціальності 101 «Екологія»

_____ Маргарита СЛУТЯК

Керівник _____ доц. Лариса ДОЦЕНКО

Дніпро 2025

**ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет: Водогосподарської інженерії та екології

Кафедра: Екології

Освітньо-професійна програма: «Екологія»

Спеціальність: 101 «Екологія»

Ступінь вищої освіти Бакалавр

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедрою екології

доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ

« _____ » _____ 202__ р.

З А В Д А Н Н Я

на підготовку кваліфікаційної роботи

Слутяк Маргарити Євгеніївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Організація та оптимізація рекреаційних зон на прикладі села Богданівка Павлоградського району Дніпропетровської області

Науковий керівник: Доценко Л.В., к.б.н. доц.

затверджена наказом по ДДАЕУ від «16» квітня 2025 р. № 768

2. Термін подання здобувачем роботи: 13 червня 2025р.

3. Вихідні дані до роботи: У процесі підготовки кваліфікаційної роботи використано матеріали, зібрані під час проходження виробничої практики. До таких матеріалів належать результати спостережень на місцевості, первинні дані про стан природного середовища, інформація щодо інфраструктури села Богданівка, а також картографічні та фотографічні матеріали, отримані під час польових досліджень. Додатково були використані анкетні дані, зібрані у межах соціологічного опитування мешканців громади.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): реферат, вступ, розділ 1. Принципи організації та використання рекреаційних зон, розділ 2. Загальна характеристика с. Богданівка Дніпропетровської області, розділ 3. Матеріал та методика дослідження, розділ 4. Організація та оптимізація рекреаційних зон на

прикладі с. Богданівка Дніпропетровської області, розділ 5. Правила безпечного поводження на рекреаційних територіях, висновки, додаток А, додаток Б

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунків – 8, додатків – 2

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	РЕФЕРАТ	5 березня 2025	ВИКОНАНО
2	ВСТУП	24 березня 2015	ВИКОНАНО
3	ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	14 квітня 2025	ВИКОНАНО
4	МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	18 квітня 2025	ВИКОНАНО
5	РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	2 червня 2025	ВИКОНАНО
6	ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	6 червня 2025	ВИКОНАНО
8	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	10 червня 2025	ВИКОНАНО
9	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРА	12 червня 2025	ВИКОНАНО

Здобувач (ка)

(підпис)

Маргарита СЛУТЯК

(Ім'я та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Лариса ДОЦЕНКО

(Ім'я та прізвище)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН.	9
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА С. БОГДАНІВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	18
РОЗДІЛ 3. МАТЕРІАЛ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН НА ПРИКЛАДІ С. БОГДАНІВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	39
РОЗДІЛ 5. ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО ПОВОДЖЕННЯ НА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ	77
Додаток А	77
Додаток «Б».....	79

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу та оптимізації рекреаційних зон на прикладі села Богданівка Дніпропетровської області.

Робота містить 79 сторінок тексту, 7 рисунків, 3 таблиці та має посилання на 54 літературних джерела. Структурно робота складається з 5 розділів, у яких розкрито теоретичні засади організації рекреаційних територій, проведено характеристику досліджуваної території, описано методику дослідження, запропоновано шляхи оптимізації простору з урахуванням екологічних, соціальних та економічних чинників.

Об'єктом дослідження є рекреаційні зони села Богданівка.

Предметом дослідження є: підходи до організації, зонування та удосконалення рекреаційних територій у сільських громадах.

Мета роботи — розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо організації та оптимізації рекреаційних зон на території села Богданівка з урахуванням природних, соціальних та інфраструктурних особливостей.

Для досягнення цієї мети були визначені наступні завдання:

- Провести огляд теоретичних основ формування рекреаційних територій.
- Проаналізувати природно-географічні та соціальні умови Богданівки.
- Здійснити соціологічне опитування та спостереження.
- Запропонувати варіанти зонування, маршрути та елементи інфраструктури.

Актуальність і новизна дослідження. У роботі обґрунтовано важливість створення сталих рекреаційних просторів у сільській місцевості, адаптованих до місцевих умов, із залученням населення, застосуванням екологічного моніторингу та впровадженням міжнародного досвіду просторового планування.

У кваліфікаційній роботі розглянуто сучасні підходи до організації сільського рекреаційного середовища, визначено потенціал території села

Богданівка, розроблено пропозиції щодо екомаршрутів, агротуризму та збереження культурної спадщини.

Ключові слова і фрази: РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ, ЕКОТУРИЗМ, СІЛЬСЬКА ГРОМАДА, СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ, БОГДАНІВКА.

ВСТУП

Актуальність теми. Рекреаційні зони відіграють важливу роль у забезпеченні гармонійного розвитку територій, підтримці здоров'я населення, збереженні природного середовища та розвитку туристичної інфраструктури. В умовах зростаючої урбанізації та екологічних викликів необхідність у раціональному використанні природних ресурсів стає дедалі актуальнішою. Село Богданівка Дніпропетровської області є перспективною територією для розвитку рекреаційних зон, оскільки має значний природний потенціал, включаючи лісові масиви, водойми та відкриті природні простори, що можуть бути використані для створення зон відпочинку та туризму.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є аналіз та оптимізація рекреаційних зон на території села Богданівка Дніпропетровської області з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

- Дослідити науково-теоретичні основи організації та використання рекреаційних зон;
- Провести аналіз природних і антропогенних умов села Богданівка;
- Визначити оптимальні підходи до зонування території для рекреаційного використання;
- Оцінити екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку рекреаційних територій;
- Розробити пропозиції щодо вдосконалення організації та оптимізації рекреаційних зон у досліджуваному регіоні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є рекреаційні зони села Богданівка Дніпропетровської області, їх сучасний стан, використання та потенційні можливості розвитку. Предметом дослідження є методи організації, зонування та оптимізації рекреаційних територій з урахуванням екологічних, соціальних та економічних факторів.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз та узагальнення літературних джерел, картографічні та геоінформаційні методи, методи соціологічного опитування, екологічний моніторинг, методи експертного оцінювання, статистичні методи аналізу даних, а також порівняльний аналіз міжнародного досвіду.

Наукова новизна. Дослідження спрямоване на удосконалення організації рекреаційних зон на локальному рівні шляхом інтеграції міжнародного досвіду, використання сучасних технологій аналізу територій та застосування концепцій сталого розвитку. Особлива увага приділяється поєднанню рекреаційних функцій з охороною навколишнього середовища.

Практичне значення дослідження. Результати роботи можуть бути використані органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бізнес-структурами для розробки програм розвитку рекреаційних зон. Запропоновані методи зонування та підходи до оптимізації територій можуть бути використані в інших сільських громадах для покращення туристичної привабливості регіонів.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається з реферату, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел; робота також містить 2 додатки з таблицями та 8 рисунків. Перший розділ містить теоретичний огляд наукових досліджень у сфері організації рекреаційних зон. У другому розділі подається характеристика села Богданівка, включаючи природні та антропогенні чинники. Третій розділ присвячений методиці дослідження. У четвертому розділі розглянуто конкретні заходи щодо організації та оптимізації рекреаційних зон у досліджуваному регіоні. П'ятий розділ містить рекомендації щодо забезпечення безпеки та сталого розвитку рекреаційних територій. Загальний обсяг – 79 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ

РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН

Рекреаційні зони є невід’ємною частиною територіального планування та сучасного просторового розвитку, оскільки виконують одночасно екологічні, соціальні, оздоровчі й економічні функції. У науковій літературі рекреаційні зони визначаються як території, призначені для організованого відпочинку населення, відновлення фізичного й психологічного стану, а також для здійснення туристичної або оздоровчої діяльності з дотриманням принципів сталого природокористування [1; 5]. У контексті зростання урбанізації, погіршення екологічного стану довкілля та зростання потреб населення у відпочинку на природі значення таких зон істотно зростає. Вони виступають інструментом підтримки здоров’я людини, зменшення стресового навантаження, збереження біорізноманіття та формування локальної ідентичності.

У сучасному науковому та практичному дискурсі рекреаційні території розглядаються як багатофункціональні простори, здатні виконувати оздоровчу, культурну, освітню та природоохоронну місії. В умовах сільських територій вони часто стають ключовим ресурсом не тільки для підвищення якості життя місцевого населення, а й для формування альтернативної моделі економічного розвитку. Так, згідно з дослідженнями Суценка О. А., розвиток сільських рекреаційних територій дає змогу залучити зовнішні інвестиції, активізувати місцевий бізнес, стимулювати зайнятість у громаді, особливо серед молоді та жінок [7].

Організація рекреаційних зон здійснюється з урахуванням типу ландшафту, екологічної ємності території, потреб населення та економічної доцільності використання. У літературі прийнято класифікувати рекреаційні зони за кількома критеріями: за ступенем природності (природні, напівприродні, штучні), за характером рекреаційного навантаження (зони

активного, пасивного та оздоровчого відпочинку), за режимом доступу (відкриті, обмежені, спеціалізовані) [4; 6]. Такий поділ дозволяє ефективно планувати функціональні зони, запобігати перевантаженню територій, враховувати потреби різних груп користувачів.

У національному законодавстві України питання функціонування рекреаційних територій регламентується низкою ключових нормативних актів. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює основні принципи охорони й раціонального використання природних ресурсів, у тому числі рекреаційних. Закон «Про благоустрій населених пунктів» визначає порядок створення й утримання об'єктів зеленого господарства, а також їх функціональне призначення в межах населених пунктів [2; 3]. Земельний кодекс України передбачає можливість використання земель рекреаційного призначення, встановлює їх юридичний статус, порядок передачі, межі зонування та відповідальність за порушення правил використання. Окремо варто згадати Водний кодекс України, який визначає особливості використання прибережних захисних смуг, у тому числі в рекреаційних цілях, з чіткими обмеженнями щодо будівництва та експлуатації об'єктів у межах таких зон [9].

Найновіші дослідження в галузі рекреалогії також звертають увагу на необхідність комплексного підходу до формування рекреаційних територій, де особлива роль належить екологічному моніторингу, врахуванню ландшафтних особливостей і соціальної взаємодії. Зокрема, Бурченко С. В. акцентує на важливості дотримання меж допустимого антропогенного навантаження та впровадженні систем екологічного контролю. У своїй праці автор аналізує підходи до організації рекреаційної діяльності в межах природно-заповідного фонду, підкреслюючи, що неконтрольована туристична активність може мати довготривалий негативний ефект на природні комплекси, особливо вразливі до змін [1].

Машіка Г. В. у своєму навчальному посібнику «Організація рекреаційних послуг» зазначає, що при формуванні рекреаційної

інфраструктури слід враховувати не лише ландшафтні характеристики, але й соціально-економічний контекст території. Авторка наголошує на важливості участі місцевого населення у процесі планування, розробки послуг та обслуговування відвідувачів. Вона також звертає увагу на досвід північних країн, зокрема Фінляндії, де законодавчо закріплене «право на природу» — кожен громадянин має право вільно перебувати на природних територіях, за умови дотримання екологічних норм [6].

Дисертаційне дослідження Юсипенка О. М. розглядає еколого-економічні засади формування рекреаційного землекористування, особливо в межах водоохоронних територій. Автор акцентує на важливості проведення екологічного зонування, як інструменту запобігання деградації природного середовища. Цей підхід актуальний для сіл, розташованих поблизу водойм, таких як Богданівка, де природний водний ресурс є основою для розвитку рекреаційної функції [4].

У свою чергу, Покладок О. В. аналізує архітектурно-планувальні принципи організації приміських рекреаційних зон, зокрема у зв'язку з транспортною доступністю, ландшафтними бар'єрами та функціональним зонуванням територій. У роботі обґрунтовується доцільність створення пішохідних і велосипедних маршрутів, виділення зон для короткочасного та тривалого перебування відвідувачів, а також передбачення інфраструктурних об'єктів для обслуговування туристичних потоків [5].

На особливу увагу заслуговує досвід інших країн, де рекреаційні території стали основою не лише для збереження довкілля, а й для соціально-економічної активізації депресивних сільських районів. У Швейцарії впроваджено систему контролю за туристичним навантаженням шляхом обмеження доступу до певних ділянок заповідників. У Канаді активно розвивається концепція «зеленої економіки» у сфері туризму, що передбачає використання екологічно чистого транспорту, енергоефективних об'єктів, мінімізацію викидів. У Франції популяризується система екологічних

маршрутів — велосипедні та пішохідні стежки, які організовані з урахуванням природного ландшафту та соціальних потреб [6; 7].

Таким чином, аналіз літературних джерел дозволяє сформулювати основні принципи організації рекреаційних зон, які включають: екологічну стійкість, збалансованість навантаження, врахування ландшафтних особливостей, доступність для різних груп населення, адаптацію до локального контексту та інтеграцію міжнародного досвіду. Ці принципи є фундаментальними для подальшого аналізу потенціалу розвитку рекреаційних зон у сільській місцевості, зокрема на прикладі села Богданівка.

Сучасні наукові підходи до організації рекреаційних територій в Україні дедалі частіше базуються на принципах екосистемного управління, інтегрованого планування та сталого розвитку. Одним із ключових дослідників у цьому напрямі є Сущенко О. А., який у співавторстві з Стрижак О. О. та Дехтяр Н. А. розробляє економічні моделі розвитку рекреаційних систем. У своїх роботах автори акцентують увагу на необхідності розробки механізмів публічно-приватного партнерства, залучення місцевих жителів до надання рекреаційних послуг, а також впровадження фінансових стимулів для підприємств, які працюють у сфері туризму та відпочинку [7].

У навчальному посібнику «Основи рекреалогії», який поєднує економіко-екологічний і маркетинговий підхід, детально розглянуто сучасні проблеми функціонування територіальних рекреаційних систем. Автори зазначають, що без належного економічного підґрунтя навіть найкращі природні ресурси не можуть реалізувати свій рекреаційний потенціал. У книзі підкреслено значення аналізу ринку туристичних послуг, визначення цільової аудиторії, створення унікального туристичного продукту та просування рекреаційних територій через сучасні цифрові платформи. Особливої уваги заслуговує рекомендація щодо впровадження «інтерпретаційних центрів» у сільських громадах — невеликих інформаційних точок, де відвідувачі можуть дізнатися більше про екосистему території, традиції місцевої культури, маршрути й послуги [6].

Цінним є також досвід, викладений у колективній монографії «Сталий розвиток туризму та рекреації», де узагальнено проблематику екологічної стійкості рекреаційної діяльності. У роботі підкреслюється, що рекреація не повинна розглядатися як окрема функція території, а як інтегральна частина розвитку громади. Монографія містить приклади адаптації міжнародних стратегій до українських умов — зокрема, в частині застосування «зеленої сертифікації» об'єктів, організації мережі локальних рекреаційних вузлів, міжмуніципальної кооперації між громадами [8].

Міжнародний досвід у сфері організації рекреаційних територій демонструє високий рівень інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів у плануванні та реалізації проєктів. Зокрема, у Фінляндії широко застосовується принцип «Jokamiehen oikeus» (право кожного), який дає змогу будь-якій особі вільно відвідувати природні території, за умови дотримання екологічних норм і поваги до приватної власності. Це стимулює розвиток м'яких форм туризму — піших, велосипедних, кемпінгових маршрутів — без потреби у значних капіталовкладеннях [6].

У Швейцарії рекреаційні території інтегровані в загальнонаціональну просторову стратегію, яка передбачає баланс між розвитком туризму, охороною природи та збереженням традиційного сільського ландшафту. Для запобігання деградації природних об'єктів запроваджено систему обмежень на кількість відвідувачів у заповідних зонах, диференційовані маршрути залежно від рівня навантаження, а також електронний контроль за візитами. Цей підхід забезпечує довгострокову екологічну стабільність територій, що використовуються рекреаційно.

У Канаді активно реалізується концепція «зеленої економіки» в рекреації — особливий акцент робиться на зменшення вуглецевого сліду, впровадження відновлюваних джерел енергії в туристичних об'єктах, мінімізацію втручання в природний ландшафт. Принциповим елементом канадської моделі є широка участь місцевих громад у процесах прийняття

рішень: кожна зміна в рекреаційному плані проходить через громадські слухання, обговорення та затвердження спільнотою.

Французький досвід заслуговує уваги в аспекті поєднання туризму та збереження культурного ландшафту. Особливо ефективною виявилася реалізація проєктів «екологічних маршрутів», де туристичні стежки не лише проходять через мальовничі місцевості, але й поєднані з історичними об'єктами, музеями, майстернями народних ремесел. Це створює унікальну мультифункціональну систему, яка забезпечує сталий розвиток без шкоди для екосистем і водночас підтримує локальну економіку.

Аналіз вітчизняних і міжнародних підходів свідчить, що ефективна організація рекреаційних зон можлива лише за умов дотримання низки принципів: екологічної безпеки, економічної життєздатності, соціальної участі, адаптивного планування та культурної інтеграції. Ці принципи мають бути покладені в основу розробки місцевих стратегій, зокрема й при оцінці потенціалу рекреаційного розвитку села Богданівка.

Аналізуючи сучасні дослідження, варто звернути увагу на роботу Бурченка С. В. «Організація рекреаційної діяльності на об'єктах природно-заповідного фонду». У ній автор звертає увагу на необхідність гармонійного поєднання рекреаційної діяльності з охороною природи. Зокрема, підкреслюється важливість визначення допустимого навантаження на природні території та впровадження екологічного моніторингу. Наприклад, у Швейцарії впроваджена система обмеженого доступу до деяких заповідників, що дозволяє контролювати туристичні потоки та уникати негативного впливу на екосистеми. На основі цієї роботи можна зробити висновок, що Богданівка має всі передумови для розвитку екологічного туризму, але необхідно впроваджувати заходи щодо збереження довкілля, щоб уникнути надмірної експлуатації природних ресурсів.

Робота Машіки Г. В. «Організація рекреаційних послуг» розглядає питання створення інфраструктури для рекреації, акцентуючи увагу на необхідності якісного планування територій. Автор зазначає, що розвиток

рекреаційних зон має базуватися на комплексному підході, що включає аналіз ландшафтних особливостей, потреб місцевого населення та потенційного туристичного потоку. Наприклад, у Фінляндії діє принцип «право на природу», що дозволяє кожному громадянину користуватися природними ресурсами для рекреаційних цілей, але при цьому існують суворі екологічні норми, які забороняють будівництво в заповідних зонах. Дана робота є корисною для нашого дослідження, оскільки дозволяє визначити оптимальні підходи до планування та розвитку рекреаційних територій у Богданівці.

У навчальному посібнику «Основи рекреалогії (економіко-екологічний та маркетинговий аспект)» розглядаються проблеми функціонування територіальних рекреаційних систем, питання їх екологічної стійкості та економічного розвитку. У роботі підкреслюється, що ефективне використання рекреаційних зон можливе лише за умови впровадження стратегій сталого розвитку, що передбачають мінімальний вплив на довкілля. Важливим аспектом є розгляд маркетингових підходів до управління рекреаційними територіями, що може бути корисним для створення туристичних маршрутів у Богданівці. Наприклад, у Канаді активно розвивається концепція «зеленої економіки» у сфері рекреації, яка передбачає впровадження екологічно чистого транспорту, енергоефективних об'єктів та створення умов для відповідального туризму.

Дисертація Юсипенка О. М. "Еколого-економічні засади формування рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон територій" приділяє особливу увагу питанням використання рекреаційних зон у прибережних територіях. У роботі наголошується на необхідності екологічного зонування, що дозволяє оптимально розподілити навантаження між різними типами рекреаційної діяльності. Даний підхід може бути застосований і в Богданівці, враховуючи наявність водних ресурсів, що мають значний потенціал для рекреаційного використання. Подібний досвід має Нідерланди, де рекреаційні території вздовж річок використовуються як

частина загальної стратегії збереження водних ресурсів та забезпечення сталого туризму.

Праця Покладки О. В. «Архітектурно-планувальна організація рекреаційних систем приміських зон» зосереджується на питаннях просторової організації рекреаційних територій. У роботі розглядаються питання розміщення рекреаційних зон відносно транспортної інфраструктури, що є важливим для забезпечення їх доступності. У Франції, наприклад, активно розвивається концепція «екологічних маршрутів», які передбачають прокладання велосипедних та пішохідних стежок у рекреаційних зонах без шкоди для природних ландшафтів.

Дослідження Сущенка О. А., Стрижак О. О. та Дехтяр Н. А. «Економіка рекреації та туризму» присвячене економічним аспектам розвитку рекреаційних територій. У ньому аналізуються фінансові моделі розвитку рекреаційних зон, питання залучення інвестицій та оцінки ефективності використання природних ресурсів. Це дослідження є корисним для визначення економічного потенціалу рекреаційних територій Богданівки та можливих шляхів їх фінансування.

Аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок, що успішний розвиток рекреаційних територій можливий лише за умови комплексного підходу, що включає екологічне зонування, економічне обґрунтування, стратегічне планування та залучення місцевого населення до процесу прийняття рішень. Для Богданівки це означає необхідність впровадження концепцій сталого розвитку, що дозволить зберегти природні ресурси, розвивати туристичну привабливість регіону та забезпечити його економічне зростання. Подальші дослідження у цій сфері повинні зосереджуватися на розробці детальних стратегій розвитку рекреаційних територій, оцінці їх потенціалу та визначенні оптимальних шляхів їх використання. Важливим напрямом є вивчення адаптації міжнародного досвіду до умов України та створення ефективних механізмів управління рекреаційними зонами.

Оптимізація рекреаційних територій у Богданівці сприятиме розвитку місцевої економіки, залученню інвесторів і створенню нових робочих місць. важливо запровадити чітку стратегію управління природними ресурсами, забезпечити належний рівень фінансування та провести комплексне зонування території, що дозволить раціонально розподілити навантаження та зберегти природний баланс. Важливим аспектом є розробка довгострокових планів розвитку, що включатимуть заходи з покращення інфраструктури, організації екологічного контролю та залучення громади до прийняття рішень.

Розвиток рекреаційних зон має базуватися на сучасних екологічних концепціях та міжнародному досвіді, що дозволить досягти високого рівня ефективності у використанні природних ресурсів і сприятиме загальному соціально-економічному розвитку регіону. Подальші дослідження у цій сфері повинні бути спрямовані на вдосконалення методів планування та управління рекреаційними територіями, розробку нових підходів до їх організації з урахуванням екологічних вимог і потреб місцевих громад.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА С. БОГДАНІВКА

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Село Богданівка розташоване на південному сході України, в адміністративних межах Павлоградського району Дніпропетровської області, що відноситься до Центрального економічного району країни. Географічно територія села займає частину Придніпровської височини — регіону, який вирізняється відносно рівнинним рельєфом із легкими хвилястими формами, низовинами, ярами та окремими балками. Такий ландшафт сприятливий як для ведення сільського господарства, так і для формування природних і напівприродних рекреаційних зон — особливо у долинах та прибережних смугах[19]. До цього вважаю доцільним роздивитися топографічну карту, скриншот якої взято з сайту OpenStreetMap (<https://www.openstreetmap.org/?mlat=48.267058082306&mlon=34.793587141024&zoom=12#map=16/48.27156/34.80394&layers=P>), на рисунку 2.1 нижче.

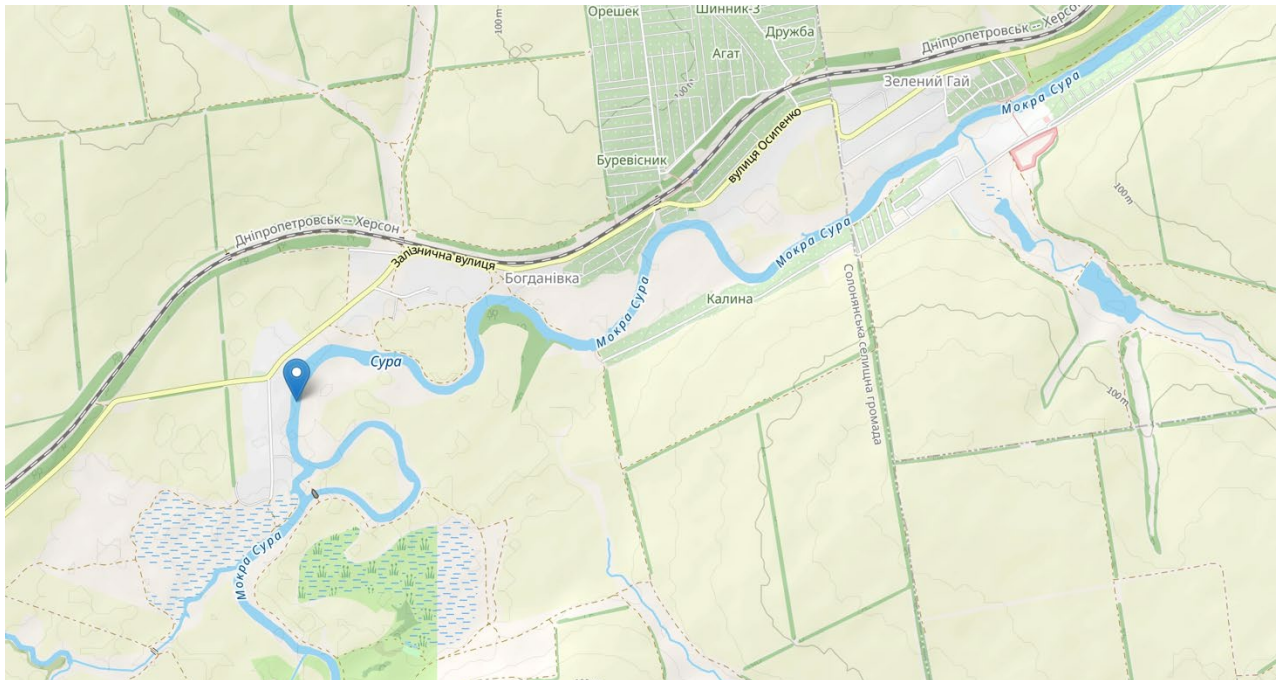

Рис. 2.1 Ситуаційне розташування села Богданівка Дніпропетровської області в межах басейну річки Мокра Сура

Клімат території — помірно континентальний, з чітко вираженими сезонами. Зими, як правило, м'які з нестійким сніговим покривом, а літо — тепле, інколи спекотне. Середньорічна температура становить приблизно $+8,5^{\circ}\text{C}$, середня температура січня — -4°C , липня — $+22\text{--}24^{\circ}\text{C}$. Річна сума опадів коливається в межах 450–500 мм, при цьому більшість з них припадає на літній період. Ці кліматичні умови ідеально підходять для розвитку літніх форм туризму — пішохідного, велосипедного, аграрного, а також для реалізації оздоровчих практик на відкритому повітрі [14].

Окрім сприятливого клімату, село розташоване в безпосередній близькості до природного водотоку — річки Мокра Сура, що є лівою притокою річки Дніпро. Річка створює вздовж своєї течії унікальні мікроландшафти з різноманіттям флори і фауни, наявністю вологолюбних рослин, мальовничими береговими схилами. Враховуючи екологічне значення річки, її можна розглядати не лише як елемент естетичної цінності, а й як важливу природоохоронну територію, що має перспективи для створення зони регульованої рекреації [19].

Особливе значення має також ґрунтове покриття — переважно чорноземи типові та слабосолонцюваті, що мають високу родючість. Для рекреаційного планування це має двояке значення: з одного боку, землі дуже цінні для сільського господарства, з іншого — існує потенціал для реалізації концепцій агротуризму, фермерських візитів, тематичних екскурсій сільськогосподарськими угіддями [14].

На території Богданівки склалася традиційна для Центральної України структура землекористування: близько 70–80% площ зайняті сільськогосподарськими угіддями — орними землями, пасовищами, багаторічними насадженнями. Решта території представлена забудовою (житловий сектор, присадибні ділянки), лісосмугами, водними об'єктами та природними ландшафтами [17].

У межах села та його околиць збереглася ландшафтна мозаїчність, яка є важливим фактором для організації рекреаційного простору. Йдеться про

поєднання відкритих полів, зелених насаджень, водних ділянок і забудованих територій, що дозволяє створювати зони відпочинку різної функціональної спрямованості — активної, пасивної, оздоровчої, еколого-освітньої тощо. Подібна структура території є сприятливою для впровадження зонування за типом «Green Infrastructure» — моделі, що активно застосовується у країнах ЄС для збереження ландшафтного різноманіття в межах урбанізованих і напівурбанізованих зон [17].

Підвищений інтерес становлять прибережні зони річки Мокра Сура, де виявляються елементи заплавної рослинності, поодинокі джерела, фрагменти дикої природи. Їх доцільно розглядати як основу для створення еколого-рекреаційного маршруту — з можливістю організації екскурсій, польових досліджень, занять із природознавства для школярів. Такий підхід дозволяє не лише зберегти природні комплекси, а й перетворити їх на інструмент сталого розвитку громади [17].

За останніми статистичними даними, чисельність населення села коливається в межах 2000–2500 осіб. Демографічна ситуація є типовою для українських сіл: спостерігається поступове старіння населення, негативний природний приріст та міграція молоді до великих міст. Проте залишкова чисельність осіб працездатного віку все ще є достатньою для реалізації місцевих ініціатив, зокрема в сфері рекреаційної економіки [18].

Інфраструктура села представлена базовими об'єктами: загальноосвітньою школою, амбулаторією сімейної медицини, будинком культури, бібліотекою, продуктовими крамницями, відділенням зв'язку. Такий мінімальний набір створює соціальну платформу для запуску малих підприємницьких проєктів — кав'ярень, міні-готелів, садиб зеленого туризму, центрів проведення культурно-просвітницьких заходів.

Особливу увагу в контексті розвитку рекреації слід звернути на освітні заклади, які можуть стати партнерами у впровадженні еколого-освітніх програм. Наприклад, учні місцевої школи можуть долучатися до проєктів із моніторингу стану довкілля, участі у шкільному екотуризмі, формуванні

екостежок. У такому разі інфраструктура набуває нового функціонального змісту — стає не лише соціальною, а й рекреаційно-освітньою [14].

Один із ключових факторів для оцінки рекреаційного потенціалу території — це транспортна доступність, яка визначає зручність приїзду туристів, постачання ресурсів, логістику підприємницької діяльності. Село Богданівка має вигідне розташування відносно транспортної мережі Павлоградського району. Через село проходить дорога місцевого значення, що з'єднує його з районним центром Павлоградом (приблизно 25 км), а також із містом Дніпро (до обласного центру — близько 90 км) [17].

Регулярне автобусне сполучення забезпечує стабільний зв'язок із найближчими населеними пунктами. Наявність зупинок громадського транспорту в межах села та поблизу потенційних рекреаційних локацій відкриває можливість створення одноденних туристичних маршрутів. Це особливо важливо для організації шкільних турів, екскурсій, сімейного відпочинку без необхідності ночівлі. Відстань до найближчої залізничної станції — близько 15 км, що робить територію потенційно цікавою і для внутрішнього регіонального туризму [15].

У рамках розвитку рекреаційної інфраструктури актуальним є питання модернізації дорожнього покриття, позначення локацій, встановлення вказівників та інформаційних стендів. Як свідчить досвід інших територіальних громад, навіть елементарні інвестиції в логістику — облаштування паркувальних майданчиків, зупинок, велодоріжок — дають відчутний приріст туристичних потоків. Важливо закласти ці пункти в стратегію просторового розвитку громади [15].

Розвиток будь-якої форми рекреаційної діяльності вимагає обов'язкового урахування екологічного стану території. Стан навколишнього середовища у Богданівці, загалом, можна оцінити як відносно стабільний, проте існують окремі виклики, які потребують системного реагування. Насамперед, це наслідки інтенсивного агровиробництва — використання

мінеральних добрив, гербіцидів, пестицидів, що призводить до забруднення поверхневих і підземних вод, деградації ґрунтів [19].

У межах села не зафіксовано наявності великих промислових підприємств, однак локальні джерела забруднення пов'язані з індивідуальними господарствами: спалюванням побутових відходів, використанням хімікатів без дотримання техніки безпеки, неналежною утилізацією стоків. Визначено також проблемні ділянки у прибережній зоні річки Мокра Сура, де спостерігається ерозія берегів, засмічення та зниження водного рівня у літній період [19].

Для організації рекреаційних зон вкрай важливо впроваджувати систему екологічного моніторингу: періодичне тестування води, ґрунтів, повітря; виявлення змін у рослинності; контроль за динамікою забруднень. З метою профілактики деградації ландшафтів доцільним є встановлення буферних зон навколо водойм, заборона на будівництво в межах водоохоронних зон та формування чіткої карти екологічних обмежень. Це дозволить уникнути помилок, допущених в інших регіонах, де надмірна туристична активність призвела до знищення природних комплексів [11; 13].

Серед усіх факторів, що впливають на доцільність розвитку рекреації, саме природно-рекреаційні ресурси є ядром, на якому базується концепція просторового планування. У випадку Богданівки ці ресурси мають комбінований характер — як природні (вода, лісосмуги, відкриті поля, балки), так і культурно-природні (традиційні садиби, старі дерева, штучні ставки, джерела) [14; 19].

Одним із найперспективніших об'єктів є долина річки Мокра Сура, яка може виконувати не лише роль рекреаційного коридору, а й стати основою для організації екологічної стежки. Така стежка може мати багатофункціональну спрямованість — освітню (для шкіл), науково-дослідну (для студентських практик), оздоровчу (для спокійного туризму). Вздовж маршруту можуть бути

розташовані стенди з інформацією про флору, фауну, історичні особливості місцевості, лавки для відпочинку, оглядові майданчики [14].

Іншим типом ресурсу є відкриті сільськогосподарські ландшафти, які при відповідному плануванні можуть стати частиною агротуристичних маршрутів. Наприклад, господарства, що займаються вирощуванням соняшнику, пшениці чи овочів, можуть приймати відвідувачів на екскурсії, проводити демонстрації, організовувати майстер-класи з переробки сировини. Така форма взаємодії між місцевим населенням і туристами дозволяє не тільки заробляти, а й підтримувати економіку малого бізнесу.

Також слід виділити природні об'єкти локального масштабу, які можуть стати точками тяжіння: це, зокрема, стародавній дуб на околиці села, який є природною пам'яткою; штучні ставки, де місцеві жителі займаються рибальством; родюча балка, що зберегла дикорослі рослини й може використовуватись для екскурсійних цілей [18].

Культурно-історична спадщина села Богданівка є важливою складовою рекреаційного потенціалу території. Село має понад 200-річну історію, яка відображається в збережених елементах традиційної народної архітектури: старих глиняних хатах, дерев'яних господарських спорудах, фрагментах традиційних планувальних схем сільських дворів. Ці об'єкти, навіть у напівзруйнованому стані, становлять історико-культурну цінність, що може бути адаптована до потреб етнографічного туризму [14].

Окрім матеріальної спадщини, значним ресурсом є нематеріальна культура. Місцеві жителі продовжують дотримуватись традицій святкування релігійних та сезонних подій — Івана Купала, Трійці, Масляної. Зберігаються локальні рецепти приготування страв (галушки, вареники, узвари), автентичні форми рукоділля (вишивка, плетіння, гончарство). Це відкриває можливості для організації етнофестивалів, кулінарних майстер-класів, ремісничих ярмарків, які можуть стати не лише розважальним елементом, а й повноцінною частиною туристичного продукту [18].

Враховуючи успішний досвід інших сільських громад — наприклад, сіл Опішня (Полтавщина) або Спас (Львівщина), де створено культурно-етнографічні простори, — Богданівка має всі передумови для реалізації подібного формату [17; 18]. Зокрема, можна започаткувати міні-музей сільського побуту, де експонатами стануть реальні предмети, зібрані від місцевих жителів, з додатковими інтерактивними компонентами — дегустаціями, виступами фольклорних гуртів, майстер-класами. Такі ініціативи не потребують значних фінансових вкладень, однак дають змогу зберегти локальну ідентичність і підвищити туристичну привабливість регіону.

Незважаючи на наявність значного природного та культурного потенціалу, село Богданівка стикається з низкою об'єктивних бар'єрів, що ускладнюють реалізацію повноцінної рекреаційної функції. Насамперед, це інфраструктурні обмеження: відсутність належного благоустрою територій, системи збирання та вивезення сміття, нестача вуличного освітлення, відсутність пішохідних зон та безпечних маршрутів [14].

Другий ключовий бар'єр — економічний. Більшість мешканців має обмежені фінансові ресурси, що не дозволяє їм інвестувати в розвиток туристичних об'єктів, будівництво садиб зеленого туризму або реконструкцію старих хат для прийому відвідувачів. Водночас відсутність зовнішніх інвесторів або грантової підтримки гальмує реалізацію потенційно привабливих проєктів. Для подолання цієї проблеми варто розробити місцеві програми підтримки мікропідприємництва у сфері туризму, залучити партнерів з громадського сектору та застосовувати механізми міжмуніципальної співпраці [18].

Третій аспект — правові та екологічні обмеження. Частина територій, які мають високий рекреаційний потенціал (зокрема, прибережні смуги річки Мокра Сура), підпадає під дію водоохоронного законодавства. Це обмежує можливість капітального будівництва та вимагає розробки спеціальних режимів використання. В умовах відсутності досвіду роботи з подібним

плануванням, громада ризикує або недооцінити юридичні ризики, або, навпаки, втратити частину території, яку можна було б легально використовувати за умови дотримання екологічних норм [13].

Крім того, значним викликом є пасивність частини населення, зумовлена багаторічним занепадом села, відсутністю віри в перспективи та попереднім негативним досвідом реалізації ініціатив. У цьому контексті важливо проводити інформаційно-освітню роботу, залучати активістів, проводити публічні консультації, стратегічні сесії, воркшопи з молоддю [17].

Усі проаналізовані фактори дозволяють зробити висновок, що розвиток рекреаційних зон у Богданівці повинен мати інтегрований, поетапний характер. На першому етапі варто сконцентрувати зусилля на створенні базової інфраструктури: визначення зон відпочинку, розчищення територій, встановлення інформаційних знаків, підготовка освітніх маршрутів, запуск пілотних міні-проектів — наприклад, «зелена садиба», екостежка для учнів, організація локального фестивалю [18].

Другим етапом має стати формування туристичного продукту, орієнтованого на екотуризм, агротуризм, етнотуризм. Для цього необхідно описати туристичні маршрути, створити електронну карту, розробити маркетингові матеріали, залучити партнерів (наприклад, школи, туристичні агенції, блогерів, краєзнавців). Особливу роль у цьому етапі відіграє цифровізація — наприклад, створення сайту громади з розділом «Туризм», активність у соцмережах [15; 18].

Третій етап — інституційне оформлення: створення координаційної групи або профільного підрозділу при сільраді чи громаді, який займатиметься управлінням рекреаційною діяльністю, залученням інвестицій, грантів, партнерств. Можлива навіть участь у програмах ЄС або міжнародних ініціативах, орієнтованих на розвиток сільських територій, сталий туризм, кліматостійкість [17].

Таким чином, при наявності чіткої стратегії, прозорій комунікації з громадою та підтримки ззовні, село Богданівка має реальний шанс стати моделлю сучасного рекреаційного розвитку в умовах сільської України.

РОЗДІЛ 3. МАТЕРІАЛ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети дипломної роботи було використано комплексну методику, яка дозволила глибоко дослідити стан та потенціал рекреаційних територій села Богданівка Дніпропетровської області. Дослідження передбачало поєднання теоретичного аналізу літератури з практичним збором первинної інформації, що забезпечило цілісне бачення теми та підвищило достовірність отриманих результатів.

Методологічною базою стали сучасні напрацювання у сфері рекреаційної географії, соціоекології, урбаністики, туризму та територіального планування. Особливу увагу було приділено науковим підходам до оцінки рекреаційного потенціалу територій, що розроблені вітчизняними та зарубіжними дослідниками [1; 5]. У фокусі дослідження — принципи сталого розвитку, залучення місцевих громад до управління природними ресурсами, а також формування безпечного, доступного й привабливого рекреаційного простору [6; 7].

Загальний підхід до організації емпіричного дослідження ґрунтувався на таких ключових методах: анкетування, спостереження, аналіз документальних джерел, а також напівструктуроване інтерв'ю з мешканцями громади. Комбінація цих методів дозволила виявити як кількісні показники, так і якісні оцінки з боку безпосередніх користувачів рекреаційного середовища [4; 18].

Анкетування обрано як провідний інструмент збору первинної соціологічної інформації, оскільки цей метод дозволяє отримати стандартизовані, порівнювані відповіді від респондентів щодо ключових аспектів рекреаційного життя громади [20; 21]. Питання анкети охоплювали три основні блоки: оцінка природного середовища, ставлення до туризму і рекреації, а також особистий рівень участі в ініціативах та заходах. Формування анкети відбувалося з урахуванням наукових рекомендацій щодо соціоекологічних досліджень [22; 26].

Метод спостереження було використано для фіксації поточного стану об'єктів, що потенційно можуть виконувати рекреаційну функцію в межах населеного пункту. Спостереження проводилося у форматі маршрутного опису з документуванням фотографічних і картографічних даних [8; 25]. Це дозволило визначити локації, що мають найвищий рівень відвідуваності, доступності та естетичної привабливості. Також застосовано метод напівструктурованого інтерв'ю, який дозволив глибше розкрити ставлення мешканців до перспектив використання місцевих природних ресурсів. У процесі розмови з активними представниками громади було зібрано інформацію про бар'єри залучення до рекреаційної діяльності, бачення майбутнього розвитку села та пропозиції щодо оптимізації простору [23; 24].

Збір даних відбувався упродовж березня 2025 року безпосередньо на території села Богданівка. До участі в анкетуванні було залучено 8 респондентів віком від 18 до 65 років, представників як жіночої, так і чоловічої статі. Вибірка була сформована за принципом добровільної участі із забезпеченням репрезентативності для різних вікових категорій [19; 30].

Усі етапи дослідження проводилися з дотриманням етичних норм, анонімності та добровільної згоди респондентів. Зібрані дані підлягали узагальненню та інтерпретації у вигляді таблиць і відсоткового аналізу оформлені в додатку А) [31; 34].

У процесі дослідження було застосовано методологію, що передбачає поєднання кількох емпіричних і теоретичних підходів, необхідних для всебічного аналізу рекреаційного потенціалу та практик використання рекреаційних просторів на локальному рівні. Вибір методів обумовлювався специфікою предмета дослідження, зокрема потребою вивчення як об'єктивних, так і суб'єктивних аспектів функціонування сільського середовища як простору відпочинку, відновлення та взаємодії людини з природою. Базовим підходом стало поєднання кількісного та якісного аналізу, що дозволило забезпечити репрезентативність висновків та обґрунтування пропозицій щодо оптимізації рекреаційної системи.

Кількісний компонент було представлено методами анкетного опитування та математичної обробки результатів. У соціогуманітарних дослідженнях анкетування широко застосовується для виявлення ставлення громадськості до певного явища, а також для збору емпіричних даних про поведінкові патерни та рівень залученості респондентів у визначену сферу [5; 20]. Його перевагами є стандартизованість, порівнюваність результатів, можливість статистичного узагальнення. У цьому випадку, анкета була сконструйована на основі перевірених теоретичних моделей, що враховують як екологічні, так і соціальні змінні. У теоретичному підґрунті формулювання питань використовувались підходи до аналізу локального рекреаційного потенціалу, запропоновані у працях дослідників сталого розвитку, соціоекології та рекреалогії [6; 13].

Крім анкетування, у дослідженні було використано методи спостереження, що дозволили зафіксувати актуальні практики використання просторів у межах сільської території. Метод безпосереднього включеного спостереження має важливе значення в емпіричних дослідженнях, коли необхідно оцінити стан об'єктів, просторову організацію територій, особливості поведінки людей у реальних умовах, що нерідко залишаються поза межами анкетної інформації [21; 22]. Таке спостереження проводиться з метою виявлення типових маршрутів пересування, місць скупчення населення, рівня використання природних ресурсів для повсякденного дозвілля. Важливою складовою цього методу стала фотофіксація, яка виступила візуальним підтвердженням просторових і соціальних процесів, що відбуваються на досліджуваній території.

Поглиблення розуміння мотивацій та уявлень респондентів про рекреаційну діяльність стало можливим завдяки використанню методу напівструктурованого інтерв'ю. Цей метод забезпечує баланс між відкритістю комунікації та фокусом на ключових аспектах дослідження. Він особливо ефективний у вивченні місцевого досвіду, ставлення до змін середовища, а також сприйняття як позитивних, так і проблемних сторін у функціонуванні

рекреаційних об'єктів [24; 31]. Напівструктуровані інтерв'ю проводилися з мешканцями різного віку та соціального статусу, що дало змогу виявити відмінності у сприйнятті рекреаційного простору в залежності від індивідуального досвіду, ціннісних орієнтацій та способу життя.

Також було застосовано метод експертного аналізу, який передбачав узагальнення результатів спостережень та опитувань на основі оцінки їх відповідності критеріям ефективного рекреаційного середовища. Цей підхід дає змогу здійснити порівняння з напрацьованими у науковій літературі моделями організації рекреаційних територій, зокрема в сільському контексті [1; 27]. Крім того, у межах експертного оцінювання проводився аналіз нормативно-правової бази, яка регламентує використання територій природно-заповідного фонду, зелених зон, громадських просторів. Такий аналіз дозволяє виявити не лише потенціал, а й бар'єри для реалізації рекреаційних функцій села з боку державної та місцевої політики [3; 45].

Теоретичний компонент дослідження включав поглиблений аналіз літературних джерел, що охоплюють питання рекреаційної географії, просторового планування, урбаністики, охорони природи та безпеки життєдіяльності у контексті туризму й дозвілля. Джерела було підібрано відповідно до кожного розділу роботи, що дозволило забезпечити міждисциплінарність і повноту теоретичного підґрунтя. Особливої уваги заслуговують праці, у яких розглядаються механізми інтеграції природних, соціальних і культурних чинників при формуванні рекреаційної політики на місцевому рівні [7; 14]. Також було враховано рекомендації міжнародних організацій, таких як ВООЗ, ЕРА, FAO, щодо безпечного використання рекреаційних просторів, зеленого планування та збереження екосистемних послуг у громадах [37; 44].

Таким чином, сукупність застосованих методів дозволила здійснити глибокий та багаторівневий аналіз стану рекреаційного середовища в межах села Богданівка, з урахуванням як об'єктивних просторових характеристик, так і суб'єктивного сприйняття мешканцями. Поєднання кількісних і якісних

підходів, аналітичної та емпіричної бази забезпечило надійність і достовірність отриманих висновків, які стали основою для подальших рекомендацій у наступних розділах дослідження.

Методологічна структура дослідження значною мірою спирається на концептуальні положення, сформульовані вітчизняними та зарубіжними науковцями у сфері рекреаційної географії, природокористування та сталого розвитку. Серед ключових праць, що заклали основи сучасного розуміння рекреації як соціопросторового явища, варто відзначити дослідження С. В. Бурченка, який акцентує на необхідності поєднання природоохоронних функцій із суспільною цінністю рекреаційних об'єктів, включаючи їхню освітню, оздоровчу та культурну складову [1]. У контексті сільських територій актуальними є підходи, розроблені Г. В. Машікою, зокрема щодо організації рекреаційних послуг як чинника регіонального розвитку та соціальної інтеграції [5]. Автор обґрунтовує значення рекреації не лише як виду діяльності, а й як простору взаємодії громади, довкілля та культурної спадщини.

Питання оцінювання рекреаційного потенціалу, що посідає центральне місце в дипломній роботі, широко розглядається в науковій літературі через призму багатокомпонентного аналізу. На думку В. Семенова, оцінка природно-рекреаційних ресурсів повинна враховувати природні, соціальні, культурні та інфраструктурні складові, а також потенційну ємність території [19]. Водночас О. М. Юсипенко у своїй дисертації робить акцент на інтеграції еколого-економічного підходу до формування рекреаційного землекористування, що дозволяє поєднувати економічну доцільність із принципами екологічної безпеки [4]. Подібну думку висловлює і Н. А. Дехтяр, яка, разом з О. А. Сущенком, розглядає рекреацію як сферу, що вимагає системного управління, включаючи моніторинг ресурсів, потреб населення та стану інфраструктури [6].

У сфері планування територій для відпочинку вагоме значення мають підходи, викладені О. В. Покладок, яка у своїй дисертації розробила принципи

архітектурно-планувальної організації приміських рекреаційних систем. Дослідниця звертає увагу на важливість збереження природного ландшафту при інтеграції рекреаційної функції в простір, а також на значення культурного контексту у формуванні привабливого середовища [15]. Зі схожих позицій виходить і Ю. М. Бачинський, який у навчальному посібнику з рекреалогії аналізує економіко-екологічні аспекти територіальної організації відпочинку, підкреслюючи взаємозв'язок між станом довкілля, рівнем благоустрою та соціальною функцією рекреаційних зон [14].

Окрему роль у розробці методів збору емпіричної інформації відіграють роботи, присвячені соціології рекреації та туризму. Так, Т. Г. Купач обґрунтовує доцільність використання соціологічних опитувань для виявлення громадської думки щодо комфортності середовища, особливо в умовах середніх та малих населених пунктів [31]. А О. О. Якута наголошує на перевагах комбінованих методик у туристично-рекреаційних дослідженнях, які передбачають використання анкет, картографічного аналізу та включеного спостереження [30].

З точки зору нормативно-правового регулювання важливими є положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закону «Про благоустрій населених пунктів», які встановлюють базові вимоги до використання природних ресурсів у межах населених територій, а також підходи до створення безпечного, естетично привабливого середовища для життя й відпочинку [2; 3]. Врахування цих нормативів є обов'язковим при розробці будь-яких пропозицій щодо трансформації або оптимізації рекреаційних просторів.

Також до кола ключових теоретичних джерел слід віднести праці, у яких розглядаються питання оцінки екосистемних послуг, управління міським озелененням, збереження ландшафтного різноманіття. Зокрема, у виданні Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) аналізуються шляхи інтеграції зелених інфраструктур у планування міських і сільських територій задля підвищення стійкості до кліматичних змін і покращення якості

життя населення [44]. Подібні рекомендації містяться і в документах ВООЗ, які стосуються безпечного рекреаційного середовища, зокрема прибережних зон та територій, що використовуються для активного дозвілля [37].

Таким чином, використана теоретична база поєднує міждисциплінарні підходи, в яких рекреація розглядається як складне соціоприродне явище, що потребує виваженого, екологічно орієнтованого управління з урахуванням інтересів громади, стану середовища та просторових можливостей. Це дозволяє забезпечити методологічну цілісність дослідження і дає підґрунтя для формулювання рекомендацій щодо покращення рекреаційної системи на локальному рівні.

Вибір села Богданівка Дніпропетровської області як об'єкта дослідження обумовлений його типовістю для умов українського села з одного боку, та наявністю окремих унікальних характеристик — з іншого. Насамперед, Богданівка розташована в межах сприятливого природно-географічного середовища, має доступ до водних ресурсів, зелених зон, а також сільськогосподарських угідь, які в умовах трансформації можуть виконувати частково рекреаційну функцію. Село не входить до туристично активних регіонів, однак характеризується стабільною демографічною структурою, наявністю культурної спадщини та інфраструктурних об'єктів, що формують передумови для розвитку місцевих форм відпочинку. У цьому контексті Богданівка розглядається як потенційна модельна територія для вивчення можливостей формування рекреаційного простору в сільській громаді середньостатистичного типу.

Аналіз подібних територій у науковій літературі пропонує враховувати три основні складові: фізико-географічну базу, соціокультурне середовище та просторово-функціональну організацію. За методичними підходами, які подає В. О. Слободянюк, вивчення рекреаційного потенціалу громади потребує аналізу природних умов, ресурсної бази, інфраструктурного забезпечення, а також активності мешканців щодо використання простору для дозвілля [24].

Подібну логіку подає також Г. Монастирський, який розглядає рекреаційний простір як результат взаємодії фізичного ландшафту з соціальними практиками [25]. Водночас у дослідженнях з ландшафтної урбаністики наголошується, що навіть за відсутності спеціалізованої рекреаційної інфраструктури, території можуть виконувати функцію неформального відпочинку — особливо, якщо існують доступні маршрути, водойми, дерева, відкриті майданчики [41; 44].

Зібрані дані в дослідженні базуються на репрезентативній вибірці, сформованій з урахуванням віку, статі та рівня залучення до життя громади. Вибірка має переважно якісний характер, що пояснюється метою дослідження — виявлення типових оцінок і поглядів на рекреаційний потенціал села з позиції самих мешканців. Як зазначає Т. Г. Купач, при дослідженні локального середовища доцільно орієнтуватися на змістовну репрезентативність, а не лише статистичну вибірку, адже у сільських громадах важливу роль відіграють саме ті суб'єкти, які мають практичний досвід використання простору [31]. У дослідженні брали участь мешканці різного віку, в тому числі представники молоді, людей середнього віку, а також особи пенсійного віку, що дозволяє охопити ширший спектр практик і ставлень.

Під час аналізу результатів було враховано не лише прямі відповіді респондентів, але й контекст, у якому ті функціонують. Просторові обмеження, сезонні коливання, транспортна доступність та рівень благоустрою впливають на те, як саме мешканці сприймають рекреаційні зони. У цьому аспекті було важливо опиратися на підходи, що враховують взаємозв'язок між фізичною реальністю та уявленнями людей про своє середовище — саме це підкреслюють дослідження Л. Олішевської, яка вказує на важливість культурного контексту у сприйнятті простору [31].

Оцінювання рекреаційного потенціалу сільських територій неможливе без урахування доступності таких зон. У вітчизняних дослідженнях пропонується розглядати доступність як сукупність факторів —

транспортного сполучення, просторової відкритості, юридичного статусу земель, відсутності конфліктів між приватною і громадською власністю [22; 28]. У роботі враховувались ці аспекти через метод експертного оцінювання й польове спостереження. Території, які мешканці використовують для прогулянок, риболовлі, святкувань, ідентифікувались через комбінацію картографічного аналізу, спостереження та опитування.

Не менш важливою складовою є визначення бар'єрів, які заважають активному використанню простору. У літературі відзначається, що серед найчастіших перешкод — відсутність облаштування (лавки, тінь, урни), занедбаність територій, відсутність безпеки або відчуття загрози, низька поінформованість про існуючі об'єкти [34; 39]. Саме ці аспекти враховувались при оцінці просторової структури села Богданівка, яка хоча і має природні переваги, проте не повністю використовує свій потенціал.

Таким чином, вибір об'єкта дослідження, побудова вибірки та особливості аналізу сільського простору як рекреаційного середовища були підпорядковані цілісній методичній логіці, що ґрунтується як на теоретичних підходах сучасної рекреалогії, так і на практичних польових даних. Це дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки щодо стану, потреб та перспектив рекреаційного розвитку сільських громад на прикладі Богданівки.

Вивчення рекреаційних територій у сучасному науковому полі потребує міждисциплінарного підходу, що охоплює одразу кілька площин: географічну, екологічну, соціокультурну, економічну та правову. Таке поєднання знань дозволяє сформулювати повноцінну картину функціонування простору, в якому людина взаємодіє з природою не лише як споживач, а як активний учасник середовищної трансформації. Це особливо актуально у випадку сільських територій, де просторові та соціальні структури перебувають у динамічному взаємозв'язку.

Географічна компонента методології дослідження полягає в аналізі просторової організації території села, виявленні взаємозв'язків між природними умовами, ландшафтною структурою та можливостями для

формування рекреаційного середовища. Використано елементи просторового аналізу: розгляд локацій за параметрами зручності доступу, природної привабливості, близькості до населених пунктів, транспортної досяжності. При цьому було враховано особливості фізико-географічного положення села Богданівка, наявність водойм, зелених зон, луків, а також вплив антропогенного навантаження на територію. У науковій літературі географічний аспект розглядається як базовий у формуванні рекреаційного потенціалу, оскільки саме геопростір задає рамки можливостей для розвитку інфраструктури відпочинку, маршрутизації, зонування та благоустрою [8; 14].

Екологічна складова дослідження виявляється у врахуванні рівня природної безпеки, екосистемної стійкості, ресурсного навантаження та збереження біорізноманіття. Методичні підходи до оцінки екологічного стану територій спираються на аналіз впливу антропогенної діяльності, стану ґрунтів, наявності забруднення, рівня озеленення, а також на екологічне сприйняття простору самими мешканцями. У цьому контексті опрацьовувалися праці, в яких увага приділяється інтеграції принципів сталого природокористування в локальні стратегії розвитку, зокрема у працях О. М. Юсипенко та Г. Монастирського [4; 25]. Сільське середовище, на відміну від урбанізованих територій, потребує делікатного підходу до планування рекреаційної активності, адже часто не має достатньої екологічної ємності для інтенсивного туризму, проте може ефективно функціонувати як простір для місцевого дозвілля, екопросвіти та низькоінтенсивного природокористування.

Соціокультурний вимір забезпечує розуміння того, як мешканці самі визначають значення простору, які культурні практики пов'язані з ним, як вони взаємодіють із природою в повсякденному житті, і які сенси вони вкладають у такі дії. У сільських громадах, зокрема в Богданівці, рекреаційні території часто поєднують функції традиційного місця зустрічей, проведення свят, відпочинку після роботи, а також виконують символічну роль для спільної ідентичності. Саме через ці аспекти в дослідженні було використано напівструктуроване інтерв'ю як метод, що дозволяє виявити не лише факти, а

й смисли, уявлення, установки. Такі підходи відображені у працях С. В. Бурченка, де підкреслюється, що рекреація в українських умовах є передусім соціальним процесом, а не лише економічним чи інфраструктурним [1].

Економічний аспект у роботі має опосередковане, але важливе значення. Він розглядається через потенціал рекреації до створення додаткової вартості, розвитку малого бізнесу, активізації громади, збільшення туристичних потоків. Проте у фокусі залишається не комерційний туризм, а саме соціальна рекреація — відпочинок, що не вимагає значних інвестицій, але потребує організації, благоустрою, підтримки з боку місцевої влади або ініціативних груп. У працях О. А. Суценка та О. О. Стрижак економічна доцільність рекреаційного розвитку розглядається у тісному зв'язку із соціальним благополуччям громади, добробутом мешканців, їхньою задоволеністю якістю середовища [6; 17].

Правова складова дослідження передбачала врахування національного законодавства та нормативних документів, що регламентують використання природних ресурсів, порядок зонування, умови доступу до рекреаційних територій, санітарні й безпекові вимоги. Метод правового аналізу дозволив зіставити фактичний стан рекреаційної інфраструктури з наявними стандартами, а також визначити можливі ризики або конфлікти, які можуть виникати під час спроб формалізувати рекреаційні практики. Так, згідно з чинними документами, зокрема Положенням про рекреаційну діяльність у межах природно-заповідного фонду України та Типовими правилами благоустрою територій, громада має право організовувати дозвілля на прилеглих територіях за умов дотримання санітарно-гігієнічних норм, захисту довкілля та безпеки громадян [45; 46]. Такі положення мають бути інтегровані в рекомендації щодо подальшої організації рекреаційного простору Богданівки.

Зазначене вище підтверджує, що міждисциплінарний підхід є не просто доречним, а необхідним для цілісного розуміння явища рекреації в умовах сучасної сільської громади. Саме поєднання географічного аналізу,

екологічного моніторингу, соціального дослідження, економічного оцінювання та правового аналізу дало змогу глибше охарактеризувати потенціал та проблематику об'єкта дослідження. Це підходить як для опису сучасного стану, так і для формування бази подальших управлінських рішень і стратегічного планування.

Таким чином, методична база дослідження забезпечує високий ступінь достовірності отриманих результатів завдяки поєднанню кількох взаємодоповнюючих підходів. Раціональний вибір об'єкта та репрезентативної вибірки, багаторівнева система методів збору даних — від анкетування до експертного оцінювання — а також широке міждисциплінарне підґрунтя дозволили провести всебічний аналіз рекреаційного потенціалу сільської громади. Обґрунтування кожного з використаних методів спиралося на наукові джерела, сучасні практики просторового планування, екологічного моніторингу та залучення громад до управління територіями. Сформована методика є достатньою для подальшого застосування як у межах конкретного населеного пункту, так і для ширшого порівняльного аналізу сільських територій України з метою підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів.

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН НА ПРИКЛАДІ С. БОГДАНІВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Географічне розташування села — в зоні міжміського транспортного сполучення між Павлоградом і Дніпром — забезпечує йому відносну доступність, що є передумовою для формування рекреаційних маршрутів, особливо вихідного дня. Порівняно з іншими населеними пунктами району, Богданівка має одну важливу перевагу: вона не надто урбанізована, ландшафт тут зберігає природні обриси, а сама територія не зазнала значного антропогенного тиску, що створює підґрунтя для організації природоорієнтованих зон відпочинку. Практична модель, запропонована в цьому розділі, ґрунтується на теоретичних положеннях, розглянутих у попередніх частинах роботи. Вона поєднує принципи сталого розвитку, екологічного зонування та соціальної участі громади, що відповідає сучасним підходам до організації рекреаційного простору в сільській місцевості.

Згідно з типологією, наведеною у працях Бурченка, до ключових умов розвитку сільських рекреаційних систем належать: по-перше, наявність водного об'єкта; по-друге, наявність візуально привабливого ландшафту; по-третє, доступність інфраструктури для короткострокового перебування людей — навіть у мінімальних формах, як-от місця для відпочинку, тінь, затишок, охайність території [8, с. 42]. Усі ці параметри, так чи інакше, властиві селу Богданівка, що дозволяє перейти від опису його потенціалу до конкретних прикладних рекомендацій, адаптованих під локальний контекст. Зроблений аналіз природних та антропогенних умов показав, що село має сприятливі ландшафтні, кліматичні та інфраструктурні передумови для розвитку рекреаційної мережі. Низький рівень урбанізації, наявність водних об'єктів і збережених екосистем є ключовими факторами для успішного планування. У

процесі аналізу території було також використано візуальні матеріали, що ілюструють стан об'єктів потенційного рекреаційного використання.

Усі фотографії, наведені нижче, отримано з особистих архівів мешканців села Богданівка та використано за їхньою згодою для дослідницьких цілей.

Особливу увагу в аналізі доцільно зосередити на річковій долині — зокрема на ділянці, де протікає річка Мокра Сура яка, хоч і не є судноплавною, проте має візуально привабливий ландшафт. Її береги частково заліснені, на них ростуть верби, вільхи, подекуди спостерігаються природні кам'яністі виходи, що створює потенціал для ландшафтного дизайну без додаткових втручань. За класифікацією Машіки, доцільно віднести такі території до зони потенційного регульованого відпочинку, яка передбачає збереження природного середовища при помірному навантаженні [13, с. 59]. Наявність кількох підходів до води, відсутність урбаністичних забудов на ключових ділянках уздовж річища, а також зручна протяжність (приблизно 2,5 км у межах села) дають підстави для облаштування тут рекреаційної екостежки.

Така екостежка, орієнтована на піший маршрут уздовж річки, може мати освітню і просвітницьку функцію. Подібні форми природоорієнтованого туризму вже успішно реалізовано в інших регіонах України — зокрема в Чернігівській, Черкаській та Івано-Франківській областях, де вони стали частиною шкільних і туристичних маршрутів вихідного дня. Наприклад, «стежка Явора» на Черкащині слугує не лише природною територією, а й майданчиком для проведення біологічних спостережень, пізнавальних ігор, тематичних зустрічей, що організовуються як шкільними колективами, так і громадськими екологічними організаціями [16].

Територія вздовж річки Мокра Сура характеризується сприятливими умовами для облаштування екологічної стежки з навчально-пізнавальними елементами. Вузька ґрунтова доріжка, що проходить крізь листяний масив, природно формує маршрут, придатний для піших прогулянок, велосипедних маршрутів або організації шкільних екскурсій. Ландшафт не потребує

суттєвого інженерного втручання, достатньо мінімального благоустрою та інформаційного супроводу.

На рисунку 4.1 нижче зображено лісову стежку вздовж річки Мокра Сура, яка може бути використана як основа для створення екостежки.

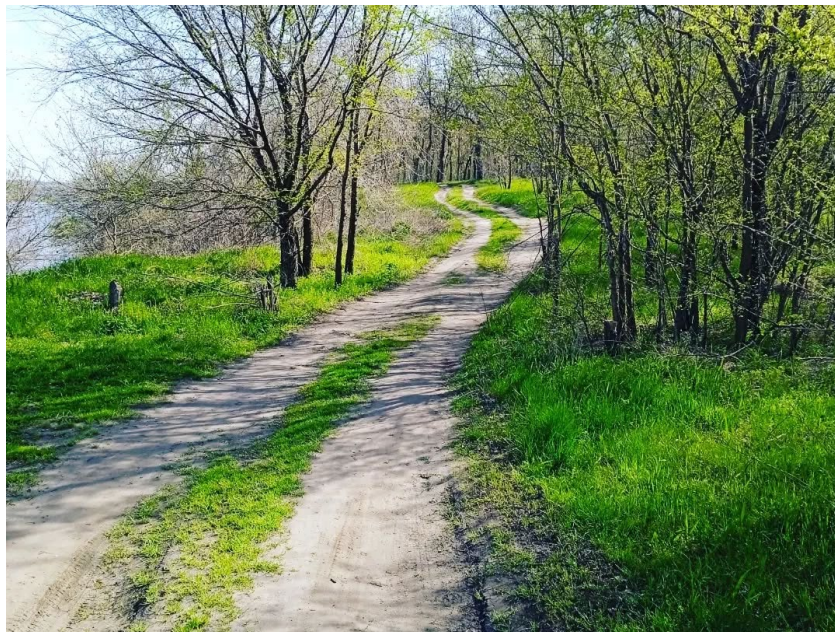

Рис. 4.1 Лісова стежка вздовж річки — потенційний маршрут для екостежки (фото з особистого архіву мешканців села Богданівка)

У межах села Богданівка дана стежка може стартувати від східної межі села й пролягати вздовж річки до невеликої балки із сосновими насадженнями. Уздовж маршруту доцільно встановити інформаційні щити з описом місцевої флори, фауни, історії водного об'єкта, а також стенди, що ілюструють культурні особливості краю. Крім того, можуть бути створені два–три оглядові майданчики з лавами та навісами, зручні для короткого перепочинку. Таким чином, екостежка виступає не лише функціональним об'єктом відпочинку, а й елементом системи неформальної освіти, формуючи екологічну культуру у відвідувачів.

Згідно з моделлю Шульги, подібні стежки мають трифункціональний ефект: рекреаційний (задоволення потреб у відпочинку), пізнавальний (освоєння нового знання про природу), соціокультурний (інтеграція громади навколо місцевої ініціативи) [14, с. 73]. Саме тому реалізація проекту

екостежки не потребує значних капіталовкладень, проте може стати першим і найбільш очевидним кроком на шляху розвитку рекреаційного середовища в селі.

Однією з перспективних локацій для облаштування рекреаційної інфраструктури є ділянка берегової зони річки Мокра Сура, яка вже частково використовується місцевими мешканцями для відпочинку. Територія має природне затінення, покриття з м'якої трави та зручний пологий схил до води.

На рисунку 4.2 нижче представлено берегову ділянку з лавкою, яка слугує прикладом уже сформованого елемента рекреаційного простору, що потребує лише мінімального дооблаштування.

Рис. 4. 2. Берег річки з лавкою — приклад вже наявного елемента рекреаційного простору (фото з особистого архіву мешканців села Богданівка)

У межах села Богданівка існує ще один потенційний осередок для розвитку рекреаційної інфраструктури — це територія старої забудови, яка частково збереглася на південно-західній околиці. Ці садиби, за архітектурними характеристиками, належать до періоду 1950–1970-х років, проте значна частина з них має ознаки традиційного українського селянського двору. Дерев'яні паркани, садиби з високими стріхами, наявність господарських прибудов, присутність елементів оздоблення (різьблені

наличники, вапняна побілка) — усе це створює середовище, наближене до етнографічної автентики. Саме такі локальні об'єкти можуть стати основою для формування етнографічної рекреаційної зони, яка була б привабливою як для внутрішнього туризму, так і для освітніх програм, орієнтованих на вивчення української народної культури.

У дослідженнях Бурченка зазначено, що одним із ключових чинників успіху агротуристичного об'єкта є можливість безпосереднього занурення туриста в традиційний спосіб життя, з імітацією реального побуту, участю у ремеслах, кулінарії та обрядах [8, с. 45]. У цьому контексті Богданівка має потенціал для створення об'єкта на кшталт «музею просто неба», де, крім статичних експозицій, пропонуються інтерактивні практики — від замісу тіста на хліб до роботи на гончарному колі. Для цього можливо використати одну із закинутих садиб, залучивши місцевих жителів до її реставрації та наповнення інтер'єру предметами старовини. Частина таких предметів досі зберігається в приватному користуванні — шафи, посуд, рушники, меблі, ткані килими, ліжники — що, за аналогією з етнопарками в селах Космач, Опішня та Трипілля, може стати основою для оригінальної експозиції.

Особливо важливою є участь громади. Як показує приклад села Нагуєвичі на Львівщині, де на базі родинної садиби Івана Франка створено успішний музейний простір, саме залучення місцевого населення (старожилів, учителів, аматорських колективів) дозволило не лише зберегти автентичне середовище, а й забезпечити сталу експлуатацію об'єкта [12, с. 53]. Для Богданівки доцільно створити модель «відкритого подвір'я», де турист має змогу не лише подивитися на музейну експозицію, а й спробувати приготувати борщ у печі, навчитися плести «макітру» з глини, вишивати рушник або брати участь у відтворенні обрядів — наприклад, весілля чи свята урожаю.

Крім освітнього і культурного ефекту, етнографічна зона має також економічний потенціал. Як засвідчують результати дослідження Шульги, етнотуризм у сільській місцевості здатен приносити громаді прибуток за рахунок платних майстер-класів, продажу сувенірної продукції, локальних

гастрономічних ініціатив (мед, варення, трав'яні чаї) і навіть надання послуг проживання (за схемою «зеленої садиби») [14, с. 75]. Для Богданівки цей підхід цілком прийнятний, зважаючи на наявність вільних будівель, які можуть бути відновлені в межах місцевого самоуправління чи громадської ініціативи за підтримки грантових програм (зокрема, Програми підтримки культурної спадщини ЄС або Українського культурного фонду).

Ключовим у цьому проєкті є правильна подача — не фольклор у стилі «шароварщини», а осмислене повернення до локальної ідентичності. Як зазначає Машіка, саме села, які не підлаштовують себе під запити туриста, а, навпаки, відкривають автентичну суть свого повсякдення, мають найбільший потенціал для стабільного культурного туризму [13, с. 62]. Таким чином, сільська етнографічна зона може стати ядром для формування «туристичного маршруту малої історії», до якого входить не лише відвідина, а й взаємодія, знайомство, спільне творення досвіду.

У контексті цього Богданівка має перевагу: відносна замкнутість ландшафту, висока щільність міжособистісних зв'язків, готовність жителів до участі в локальних подіях (що підтверджується активністю громади у святкуванні державних свят та толоках) — усе це створює соціальну базу для реалізації проєкту.

Природна естетика відкритих просторів Богданівки є важливим ресурсом розвитку. Локації з водою, зеленню та горизонтом формують візуальну ідентичність села.

На рисунку 4.3 нижче зображено відкриту балку біля води — територію, що придатна для кемпінгу, пікніків і проведення сезонних фестивалів.

Рис 4.3 Відкрита балка біля води, придатна для кемпінгу, пікніків і сезонного фестивалю (фото з особистого архіву мешканців села Богданівка)

Ще одним об'єктом, який має значний потенціал для організації рекреаційної інфраструктури, є територія балки із природним ставком, розташована на західній межі Богданівки. Це понижена частина ландшафту, вкрита трав'яною рослинністю, з наявністю окремих кущів і груп дерев, що створює природний ефект затінення та сприяє мікрокліматичній стабільності. Даний тип місцевості є типовим для степової зони Дніпропетровщини, однак в умовах наближеності до населеного пункту він може бути адаптований під потреби рекреації без шкоди для природного балансу.

У літературі з ландшафтного планування (зокрема в працях Юсипенка [7, с. 86]) акцентується, що найбільш ефективними для розвитку сільського туризму є ті території, які об'єднують кілька типів середовищ — водойму, трав'яне поле, посадки дерев, відкриту ділянку для наметів. Усі ці компоненти присутні в балковій частині села, а тому вона придатна для створення кемпінгового простору. Цей простір може включати кілька рівнів інтенсивності використання: зона спокійного відпочинку (пікнік, читання, медитація), зона помірної активності (ігри, йога, заняття з групами), зона з підвищеним навантаженням (намети, організація заходів, короткочасне проживання).

Відповідно до сезонної динаміки, найбільш перспективним є період із середини травня до початку вересня — саме тоді фіксується найвища потреба у відпочинку на природі, особливо серед міських мешканців. Враховуючи близькість Павлограда, Івківки, Петропавлівки та навіть Дніпра (до 70 км автошляхом), до Богданівки потенційно можуть приїздити як одноденні туристи, так і групи з ночівлею. Важливо зазначити, що кемпінговий відпочинок поступово входить у моду серед молоді, студентів, викладачів вишів та ІТ-фахівців, які шукають відпочинок у форматі цифрового детоксу — з мінімальним використанням гаджетів, без шуму, у тиші природи.

На практиці облаштування кемпінгу не потребує великих капіталовкладень. Достатньо розчистити ділянку, поставити два-три дерев'яні столи, облаштувати компостні туалети та встановити вогнище з лавами навколо. Додатково громада може виділити місце для збору сміття та встановити інформаційний щит із правилами поведінки, описом місцевої флори й фауни, а також картою доступних маршрутів. При належній організації та наявності волонтерської підтримки або грантового фінансування (наприклад, програми «Малі культурні ініціативи»), кемпінг може бути відкритий у тестовому режимі вже протягом одного сезону. Важливо підкреслити, що всі описані елементи рекреаційної інфраструктури — екостежка, етнографічна садиба, кемпінг — є складовими інтегрованої моделі зонування. В межах території села було запропоновано функціональне поділення простору на кілька зон: природоохоронну (долина річки), культурну (етнографічна забудова), рекреаційно-подієву (балка зі ставком), а також буферні території з можливістю поступового розвитку. Такий підхід дозволяє не лише зберігати екологічну рівновагу, але й розподіляти потоки рекреантів залежно від їхніх інтересів та інтенсивності використання простору.

Окремо варто зазначити можливість організації тут щорічного заходу — фестивалю локальної культури, літературної резиденції, пленеру художників або відкритої школи екології. Такі події мають не лише культурну, а й промоційну функцію, оскільки здатні закріпити назву села на мапі культурних

ініціатив області. За приклад можна взяти фестиваль «Доба Шулявка» на Черкащині, який з 2018 року перетворив забуте село на об'єкт національної уваги завдяки поєднанню мистецтва, ландшафту і спільної дії громади [13, с. 64].

Фінансова модель кемпінгу передбачає кілька джерел прибутку: символічна плата за місце під намет (наприклад, 100 грн за ніч), оренда спорядження (вудки, міні-намети, каремати), продаж місцевої продукції (мед, сир, трав'яні чаї), донати від відвідувачів, співпраця з блогерами й локальними медіа. Усе це створює мультиформатну економічну екосистему, яка, на відміну від сезонного заробітку, не вимагає виїзду за кордон і водночас активізує ресурс усередині громади.

Таким чином, організація кемпінгової зони в балці — це не лише приклад малобюджетного, але ефективного туристичного рішення, а й механізм самоорганізації села, через який мешканці можуть побачити власну територію як простір можливостей, а не занепаду. Вона формує нове бачення: не просто «виїжджати до природи», а «приймати природу як середовище життя і взаємодії», що особливо актуально в умовах післявоєнної відбудови, пошуку нової якості сільських територій та переосмислення ролі громади у збереженні і розвитку власного ландшафту.

У процесі планування рекреаційної інфраструктури в сільському середовищі надзвичайно важливо враховувати не лише природні та економічні чинники, але й характеристики майбутніх користувачів цих просторів. Відповідно до класифікації, наведеної в працях Шульги [14, с. 71], цільові групи рекреантів у сільській місцевості можна поділити на три великі блоки: постійні користувачі (місцеве населення), тимчасові відвідувачі (гості села) та зовнішні туристи (мешканці інших громад або регіонів). У контексті села Богданівка всі три категорії мають потенціал для участі у формуванні рекреаційного середовища, проте з різною інтенсивністю та мотивацією.

Місцеве населення становить основну й постійну аудиторію, яка буде користуватися рекреаційними зонами не лише у святкові або туристичні дні, а

й у буденному житті. Серед мешканців села варто виокремити кілька підгруп. По-перше, це діти та підлітки шкільного віку, для яких важливо створити безпечний, цікавий та пізнавальний простір. Екостежки, як уже зазначалося вище, можуть виконувати функцію неформальної освіти, а також бути місцем проведення уроків на природі, краєзнавчих заходів, гуртків. По-друге, до потенційних користувачів належать пенсіонери — люди старшого віку, які активно прогулюються, займаються присадибним господарством, але часто відчують брак місць для відпочинку поза власним подвір'ям. Створення зон із лавами, тінню, спокійною атмосферою може підвищити якість їхнього життя та сприяти соціалізації.

Територія вздовж річки Мокрої Сури ідеально підходить для створення екологічної стежки з елементами освітнього маршруту. Вузька ґрунтова доріжка, що проходить крізь листяний ліс, природно формує стежку для піших прогулянок, велопрогонів або шкільних екскурсій. Ландшафт не потребує штучного втручання, а лише помірного благоустрою.

Елементи традиційного сільського побуту залишаються невід'ємною частиною культурного ландшафту Богданівки. Навіть звичайні об'єкти господарства можуть слугувати основою для етнографічної експозиції або туристичної атракції.

На рисунку 4.5 нижче зображено стару лодку з місцевим “сторожем” — типовий фрагмент сільського повсякдення, що має потенціал для культурного осмислення.

Рис. 4.5. Стара лодка на березі з місцевим «сторожем» - типовий фрагмент побуту (фото з особистого архіву мешканців села Богданівка)

Окремо слід виділити молоді родини, які проживають у Богданівці або мають дачні ділянки поблизу. Саме ця категорія часто виступає рушієм змін, особливо коли мова йде про просторове оновлення села. Молоді батьки готові долучатися до ініціатив, пов'язаних із благоустроєм, оскільки зацікавлені у створенні безпечного середовища для власних дітей. За аналогією з успішними кейсами в селах Київщини й Полтавщини, саме молоді родини нерідко ініціюють появу дитячих майданчиків, паркових зон, вуличних бібліотек і навіть мобільних локацій для виступів творчих гуртків [13, с. 66].

Другою великою групою є тимчасові відвідувачі — люди, які приїждять до села на короткий термін. Це можуть бути родичі мешканців, сезонні робітники, учасники громадських заходів, а також викладачі, лікарі чи волонтери, залучені до локальних проєктів. Їхнє перебування не завжди триває довго, проте при наявності цікавих, добре облаштованих просторів навіть одноразове відвідування може трансформуватися у сталу прихильність до місця. Зокрема, кемпінг, описаний вище, може зацікавити таку аудиторію як місце «перезавантаження» — на вихідні або у відпустці. Аналіз прикладів з Центральної України свідчить, що саме такі локації нерідко стають точками повернення: люди, які колись приїхали «на день», згодом розглядають село як місце дачного відпочинку або навіть переїзду [8, с. 47].

Третю категорію складають туристи — організовані або індивідуальні. Це люди, які не мають родинних чи професійних зв'язків із селом, але приїздять свідомо, аби відчутися певний досвід: екологічний, культурний, гастрономічний, історичний. У випадку Богданівки таку аудиторію можна формувати через культурні події, етнографічні маршрути, агротуристичні практики, природні фотозони. Тут доцільно орієнтуватися не лише на кількість, а на якість досвіду. Як показує практика резиденцій у Тростянці (Вінницька обл.) або Печеніжині (Івано-Франківська обл.), «повільний» туризм — той, що базується на зупинці, розмові, дотику до середовища — є ефективнішим за масштабні атракціони [12, с. 58].

Підвищені ділянки ландшафту з панорамними краєвидами та природним затіненням мають значний потенціал для організації рекреаційних зон тихого відпочинку. Такі простори можуть бути використані як фотозони, місця для медитацій, художніх пленерів або прогулянок.

На рисунку 4.6 нижче зображено пейзажну частину поля, що придатна для створення релаксаційної локації з візуальним акцентом.

Фото 4.6 - Пейзажна частина поля — потенційна зона для тихого відпочинку, медитацій, фотозйомки (фото з особистого архіву мешканців села Богданівка)

Усі три групи — місцеві, тимчасові й зовнішні — можуть стати учасниками розвитку рекреаційної системи Богданівки. Для цього важливо дотримуватися принципів доступності, безпеки, адаптивності та спільного планування. Підхід, який описано в роботі Юсипенка, наголошує: «Рекреація у селі не повинна виглядати як нав'язана зверху програма — це має бути форма нової взаємодії між селом і світом, між мешканцями і природою, між сьогоденням і традицією» [7, с. 89].

Оцінка економічного потенціалу рекреаційних зон є критично важливим етапом для обґрунтування їх доцільності та для об'єктивного прогнозування наслідків їх впровадження. У випадку села Богданівка мова не йде про масштабні інвестиційні проекти чи високобюджетну інфраструктуру — навпаки, цінність таких ініціатив полягає у їх доступності, мікроформаті, етапності реалізації та акценті на локальну самодостатність. Такий підхід повністю відповідає сучасним тенденціям так званого «сталого сільського туризму», який базується на принципах low-cost + high-value: мінімальні витрати — максимальний ефект (емоційний, соціальний, економічний).

Передусім, варто розглядати кожну із зон (екостежку, етнографічний простір, кемпінг) як окрему одиницю економіки, що може функціонувати на засадах самофінансування. Наприклад, екостежка вздовж річки може залучати дохід у вигляді добровільних внесків на розвиток (через QR-коди, банківські скриньки), оренди велосипедів або аудіогідів, партнерства зі шкільними екскурсійними турами, які платитимуть за тематичні програми (майстер-класи, розповіді від краєзнавця, інтерактивні ігри). У випадку етнографічного простору, як показують приклади з Трипілля або Опішні, головним джерелом надходжень є плата за відвідини, участь у майстер-класах (гончарство, вишивка, випічка), а також продаж виробів ручної роботи. Навіть кілька десятків туристів на місяць здатні сформувати щомісячний дохід у межах 50–150 тис. грн, що може бути спрямовано на підтримку локальних майстрів, оплату комунальних послуг або інвестиції в нові елементи простору [14, с. 76].

Ще більшою є економічна перспектива кемпінгу, оскільки він дозволяє не лише реалізовувати окремі послуги (проживання, прокат, харчування), а й створювати цілі пакети перебування — «вікенд у Богданівці», що може включати в себе наметове містечко, екскурсію, майстер-клас, місцеву гастрономію. Подібні формати з успіхом застосовуються в Закарпатті, Черкащині, на Поліссі, де сільські громади пропонують недорогий, але автентичний і щирий відпочинок. Середня вартість такого вікенду (2 дні / 1 ніч) для групи з 8–10 осіб становить близько 1000–1200 грн з людини. Навіть при мінімальному завантаженні (2–3 групи на місяць у літній сезон) це генерує щомісячний прибуток понад 30 тис. грн, частину з яких можна реінвестувати в удосконалення інфраструктури, а іншу частину — спрямовувати до бюджету громади або місцевого благодійного фонду.

Звісно, усі ці цифри є орієнтовними, але вони базуються на реальних кейсах, описаних у дослідженнях Машіки, Юсипенка, Шульги та інших фахівців, які аналізували сільську туристичну економіку в умовах децентралізації [7; 13; 14]. Згідно з висновками останніх, ключем до стійкої економіки є поєднання постійного дрібного доходу та великої події, яка приваблює широку аудиторію й має промоційний характер.

Саме тому доцільно сформулювати контент-план активностей, що розподілятимуть навантаження на зони рівномірно протягом сезону. Такий план може передбачати щомісячні події: у травні — відкриття сезону з майстер-класами; у червні — фестиваль садових трав і чаю; у липні — ніч поезії на березі; у серпні — виставка локальних художників і ремісників; у вересні — фестиваль врожаю. Усі ці події, за умов належної підготовки та мінімального промо, можуть об'єднувати до 100–150 відвідувачів і ставати сталими елементами культурного календаря села.

Паралельно із цим, громада може подаватися на грантові конкурси (Український культурний фонд, House of Europe, USAID, DOBRE тощо), які фінансують інфраструктурні та культурні ініціативи на місцях. У 2021–2023 роках, за статистикою УКФ, понад 30% проєктів у сфері туризму були

реалізовані саме в сільській місцевості, а найвищі рейтинги отримували ті громади, які демонстрували участь населення, наявність реальних локацій і план сталого функціонування.

Таким чином, розвиток рекреаційних зон у Богданівці є не лише культурною, а й економічною ініціативою. Вона поєднує м'які форми заробітку (донати, участь, майстер-класи) із жорсткішими бізнес-складовими (кемпінг, події, пакети послуг). Усе це в межах однієї громади, з використанням її ресурсів, без потреби в зовнішніх забудовниках або ризикованих інвестиціях. Це — локальна економіка, побудована на довірі, досвіді та любові до свого місця.

Для того, щоб ідеї, описані вище, не залишились на рівні концепції, громада села Богданівка потребує чіткого, покрокового плану реалізації ініціативи. Успішне втілення рекреаційних проєктів у сільській місцевості залежить від багатьох факторів: наявності ініціативної групи, підтримки з боку місцевої влади, соціального консенсусу, фінансових і людських ресурсів, але найголовніше — від ясного бачення того, з чого почати і до чого прагнути.

Першим етапом має стати створення ініціативної групи громади, до складу якої ввійдуть активісти, староста, освітяни, підприємці, старші мешканці, зацікавлені у збереженні місцевої культури. Ця група повинна обговорити ключові цілі та пріоритети: чи першим об'єктом буде екостежка, чи етнографічна зона, чи кемпінг. Ідеально, якщо група матиме координатора, який візьме на себе комунікацію між мешканцями, владою, потенційними донорами.

Другим кроком є інвентаризація ресурсів — як природних (земля, дерева, вода), так і людських (чия садиба може бути адаптована під музей, хто має ремісничі навички, хто готовий готувати, приймати гостей тощо). Саме з цього етапу починали свої проєкти десятки сіл, що зараз є прикладом для наслідування. За методикою Бурченка, цей етап часто ігнорується, однак саме він дозволяє побачити наявне як вже достатнє для старту [8, с. 51].

Після інвентаризації доцільно перейти до юридичної моделі запуску. Для невеликих ініціатив не обов'язково створювати підприємство — достатньо кооперативу або громадського об'єднання, зареєстрованого при сільській раді. Такий статус дозволяє офіційно подаватися на гранти, приймати допомогу, укладати партнерства. Якщо ж громада прагне комерційної складової (продаж продукції, оренда простору), можна зареєструвати ФОП, який працюватиме в інтересах проєкту.

Четвертий етап — розробка базового дизайну зон: навіть найпростішу лавку, навіс, карту маршруту або глиняний посуд треба спроектувати з урахуванням функціоналу, безпеки, стилю. Доцільно звернутися до студентів-архітекторів або дизайнерів з сусідніх міст (Павлоград, Дніпро), які часто шукають можливості для практики. У селах, таких як Трибухівці (Тернопільщина) та Мигія (Миколаївщина), проєкти зон відпочинку були реалізовані саме зусиллями волонтерських архітектурних шкіл [13, с. 65].

П'ятий крок у реалізації проєкту розвитку рекреаційних зон у селі Богданівка стосується питання пошуку фінансування — ключового ресурсу, без якого практична реалізація навіть найкращих ініціатив залишається лише на папері. В умовах обмежених бюджетних можливостей сільських громад важливо поєднувати різні фінансові джерела, як внутрішні, так і зовнішні, дотримуючись принципу багаторівневої підтримки та взаємодії.

Насамперед слід розглянути внутрішні ресурси, доступні громаді вже зараз. Це можуть бути добровільні внески місцевих жителів, що часто проявляють готовність підтримати ініціативу, яка має чітку мету, прозору логіку витрат і приносить реальну користь селу. Збір коштів може здійснюватися як у вигляді одноразових пожертв, так і через запровадження спільних сільських заходів (ярмарків, благодійних обідів, концертів), прибуток від яких спрямовується на розвиток певної локації. Окрім цього, доцільно залучати місцевих підприємців — власників магазинів, аграрних підприємств, фермерських господарств, які зацікавлені у формуванні позитивного іміджу, лояльності громади й іноді — потенційних клієнтів.

Участь у таких ініціативах часто стає для бізнесу можливістю проявити соціальну відповідальність без складних юридичних процедур.

Другий вектор — це зовнішнє фінансування через участь у національних та міжнародних конкурсах підтримки громадських і культурних ініціатив. Наприклад, грантова програма Українського культурного фонду (УКФ) у рамках напрямку «Культура. Туризм. Регіони» неодноразово фінансувала створення етнографічних садиб, екостежок і культурних подій у селах. Також на рівні міжнародної допомоги існують інструменти Програми розвитку ООН (ПРООН), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), а також проєкти DOBRE, які системно підтримують децентралізовані ініціативи в ОТГ, спрямовані на розвиток сталого туризму, екологічної освіти та збереження культурної спадщини. Участь у цих конкурсах потребує підготовки заявки, комунікації, презентації бюджету, але при наявності активної ініціативної групи ці бар'єри є цілком подоланими.

Третім компонентом є підтримка з боку місцевої влади, яка може бути не обов'язково фінансовою, але організаційною й інфраструктурною. Так, сільська рада може офіційно відвести земельну ділянку під рекреаційні потреби, сприяти в оформленні необхідної документації, забезпечити комунальну допомогу (вивіз сміття, встановлення огорож, підвезення матеріалів тощо), а також виступити посередником між ініціативною групою і підрядниками. Більше того, участь влади у таких ініціативах посилює легітимність проєкту й полегшує подальше масштабування, включення до стратегій розвитку громади або районних програм з туризму й екології.

Таким чином, фінансування рекреаційних зон у Богданівці не має бути монопрофільним або залежним від одного джерела. Оптимальна модель полягає в поєднанні внутрішньої мобілізації ресурсів, стратегічної участі у конкурсах і сталого партнерства з владою. Такий підхід забезпечує як фінансову стабільність проєкту, так і підвищення соціального капіталу громади — довіру, взаємну підтримку, гордість за власні досягнення.

Окремо варто розробити комунікаційний план: як повідомляти про проєкт, як залучати громаду, як вести сторінку в соцмережах, хто буде відповідати за публічні звіти та відкритість процесу.

Шостий етап — етапна реалізація: не слід намагатися зробити все й одразу. Достатньо почати з одного об'єкта — лавки біля річки, таблички, інформаційного щита, майстер-класу. Як тільки з'являється перший елемент — народжується довіра, ініціатива, бажання долучатися.

I, нарешті, сьомий етап — моніторинг і розвиток. Через кожні пів року громада має аналізувати: що вдалося, що працює, що потребує змін, що може бути покращено. Публічні обговорення, зустрічі, події (навіть камерні) формують сталу культуру спільної відповідальності за простір. Це той рівень взаємодії, де не потрібна централізація — все народжується зсередини.

Як стверджує Шульга, «найкращі сільські простори не ті, що мають найдорожчу інфраструктуру, а ті, що мають найбільше дотиків — руками, думками, присутністю мешканців» [14, с. 78]. Саме такий підхід робить рекреацію не продуктом, а процесом. У випадку Богданівки, цей процес може стати не лише засобом змін, а й основою нової моделі розвитку — не «виживання», а зростання.

Пропоновані формати — екологічна стежка, етнографічний осередок, кемпінгова зона — були сформовані з урахуванням наявних ландшафтних, соціальних і культурних особливостей села. Вони не потребують масштабного втручання, не несуть загрози для екосистеми і можуть бути адаптовані під реальні можливості громади. Найважливіше в цьому процесі — не відтворити абстрактну модель, а створити щось, що буде впізнаваним, потрібним і улюбленим для самих мешканців.

Таке бачення простору стає можливим лише тоді, коли воно впливає з довіри до себе. Рекреаційні зони — це не лише про лавки, стежки чи намети. Це про гідність громади, яка більше не хоче бути лише об'єктом зовнішнього управління чи статистичною одиницею в обласних звітах. Це про село, яке відкриває себе заново — і для власних дітей, і для людей з інших міст, і для

країни, що вчиться поважати свої глибини. Як показали приклади з інших регіонів України, найбільш стійкими та успішними стають ті моделі, які виростають з любові до свого місця — з пам'яті про те, що тут жили покоління, з надії на те, що тут житимуть і далі.

Запропоновані рішення також не замикаються виключно на дозвіллі чи туризмі. Вони мають потенціал бути інструментами місцевого економічного зростання, збереження культурної спадщини, активізації молоді, формування нових моделей зайнятості. Кемпінг може стати точкою для бізнесу з обслуговування туристів, етнографічна зона — платформою для освітніх проєктів, а екостежка — інструментом екологічної просвіти та платформи співпраці з природоохоронними організаціями. Усе це можливо — за умови, що буде почуто й підтримано саму громаду, що має унікальний досвід і знання про свою територію.

Комплексний аналіз екологічного, соціального та економічного аспектів засвідчив, що запропонована модель розвитку відповідає критеріям сталості. Екологічно — жоден із форматів не передбачає масштабного втручання, навпаки, відбувається підкреслення природної структури середовища. Соціально — ініціатива базується на участі місцевих жителів, з урахуванням потреб усіх вікових груп. Економічно — реалізація передбачає багатоканальні джерела прибутку, які здатні генерувати малі, але сталі надходження до бюджету громади, при цьому активізуючи локальні ресурси, зберігаючи зайнятість і формуючи підприємницьку культуру.

Важливо, що ці ініціативи не потребують одномоментного впровадження. Вони можуть розвиватися поступово — від найпростішого (табличка, лавка, маршрут) до комплексного (етнофестиваль, гостьовий будинок, резиденції митців). Такий розвиток є не лише безпечнішим, але й більш гнучким, відкритим до нових учасників, ресурсів і змін у контексті часу. Громада, яка здобуває досвід реалізації маленького проєкту, стає здатною до великого — і цей досвід трансформує її глибше, ніж будь-яка зовнішня допомога.

На підставі аналізу та практичних прикладів було розроблено кілька пропозицій для вдосконалення моделі: створення цифрової мапи локацій; формування спільного брендінгу для рекреаційних продуктів села; впровадження системи відгуків та опитувань відвідувачів; залучення молоді до культурного менеджменту подій; розробка навчального модуля з рекреаційного планування в рамках шкільної програми. Усе це може бути реалізовано покроково та з урахуванням ресурсної спроможності громади, без надмірного фінансового тиску. Тож, аналізуючи практичні можливості розвитку рекреаційного середовища в Богданівці, ми фактично створюємо карту майбутнього — не абстрактного, а цілком реального, вкоріненого у місцевості, людях, ритмах природи. Цей розділ — не завершення, а початок. Початок розмови про те, чим може бути українське село у XXI столітті. Не лише простором пам'яті — а простором перспективи.

РОЗДІЛ 5. ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО ПОВОДЖЕННЯ НА РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Формування рекреаційних зон передбачає не лише створення інфраструктури, орієнтованої на комфорт відвідувачів, але й запровадження чітких правил поведінки, що ґрунтуються на принципах екологічної етики, правової відповідальності й профілактики ризиків. Безпечне функціонування рекреаційного простору можливе лише за умови дотримання узгоджених норм поведінки, які є обов'язковими для всіх категорій користувачів — місцевих мешканців, туристів, волонтерів та організаторів подій.

Загальні правила безпеки охоплюють кілька ключових блоків: уникнення дій, що завдають шкоди довкіллю, дотримання правил поведінки у прибережних і лісових зонах, відповідальне користування об'єктами інфраструктури та готовність до реагування у випадку надзвичайних ситуацій. Як зазначає Бурченко, ефективна організація рекреаційного простору має передбачати поєднання принципу доступності з обов'язковими інструкціями безпечної поведінки, викладеними у зрозумілій, візуалізованій формі [1, с. 27].

У межах Богданівки заплановано використання природних зон з мінімальним рівнем втручання, тому особливого значення набувають саморегульовані механізми поведінки, що спираються на культуру взаємоповаги. Це відповідає загальносвітовим стандартам «м'якої рекреації», що не потребує суворого контролю, але базується на добровільному прийнятті спільних норм [37, с. 46]. Наприклад, категорично не можна псувати рослини, облаштовувати багаття поза визначеними місцями, залишати після себе сміття, або використовувати звукову апаратуру у нічний час — усе це не лише шкодить природі, але й порушує спокій інших відвідувачів.

Особливої уваги потребує дотримання правил на водоохоронних територіях. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього

природного середовища», будь-яка діяльність у прибережних зонах має здійснюватися з урахуванням режиму обмеженого користування і без нанесення шкоди гідрологічному режиму річок [2; 4, с. 55]. Для збереження природного балансу у Богданівці планується встановити інформаційні щити з короткими інструкціями щодо правил поведінки на берегах річки Мокрої Сури, а також створити екомаркування маршрутів для піших відвідувачів.

Загальні принципи безпеки повинні передаватися через освітні програми, культурні події та практичні приклади поведінки активістів і організаторів. Як наголошується в дослідженнях Машіки, формування безпечного середовища — це не лише технічні заходи, а передусім виховання ставлення: до території, один до одного, до правил [5, с. 72]. Саме тому одним із ключових інструментів стане розміщення візуальної пам'ятки на території рекреаційної зони.

Окрім стандартних приписів щодо охорони природи, в основі безпечного функціонування рекреаційного простору лежить принцип особистої відповідальності кожного відвідувача. Як підкреслює Величко, культура поводження у відкритому середовищі формується не лише через нормативні документи, а передусім через щоденні практики — як позитивні, так і негативні [29, с. 114]. Поведінка одного необачного туриста здатна нівелювати зусилля громади з облаштування простору. Тому необхідно поширювати не лише заборони, а й приклади відповідального користування: сортування сміття, використання багаторазового посуду, мінімізація шумового забруднення.

Значну роль у формуванні безпечного середовища відіграє відповідальна поведінка батьків та вчителів, які супроводжують дітей під час відвідування рекреаційних зон. Для шкільних груп або родин з дітьми бажано завчасно провести інструктаж: пояснити правила пересування, заборонити віддалення від маршруту, попередити про небезпеку відкритих водойм та диких тварин. Як зазначено у колективній монографії ВНУ імені Лесі Українки, саме попереднє інформування про потенційні ризики знижує

ймовірність інцидентів майже втричі [7, с. 68]. Візуальні плакати, піктограми та прості символи можуть ефективно доповнити словесні інструкції, особливо для дітей молодшого віку.

Відповідальність також несуть організатори подій — майстер-класів, фестивалів, екскурсій. За умов проведення заходів на відкритому повітрі вони зобов'язані подбати про технічну безпеку: наявність аптечки, резервного зв'язку, зони евакуації у випадку погіршення погодних умов. У матеріалах ЕРА наголошується, що під час масових заходів особливу увагу слід звертати на доступність маршрутів для людей з обмеженими можливостями та наявність альтернативних шляхів пересування [41]. У Богданівці рекомендовано при кожному подієвому просторі облаштовувати куточок «інформації та допомоги», де можна отримати коротку пам'ятку й номер телефону чергового координатора.

Окреме місце серед загальних принципів безпеки займає комунікація між учасниками рекреаційного процесу — місцевими жителями, гостями, організаторами, волонтерами. Для уникнення конфліктів доцільно запровадити правила ввічливого спілкування, користування ресурсами (наприклад, спільними зонами для пікніка), черговості в доступі до обладнання, уникнення надмірного шуму тощо. Як наголошує Машіка, у випадку неформального простору саме мовчазна згода на правила «співіснування» стає запорукою збереження його відкритості [5, с. 75]. З цією метою варто візуально позначити очікувану культуру поведінки (через стенди або плакати з позитивними моделями).

Таким чином, система загальних принципів безпеки в рекреаційних зонах є комплексною: вона охоплює нормативно-правову базу, освітні заходи, особисту відповідальність, комунікативну культуру та елемент добровільної самодисципліни. Безпечна рекреаційна територія — це не просто зона із заборонами, а простір довіри та взаємної поваги, де кожен розуміє свій вплив на середовище. Це стає особливо актуальним у період післявоєнної відбудови, коли сільські громади переосмислюють своє призначення і шукають способи

зберегти територію без втрати її автентичності. Як підсумок, у Додатку Б подано пам'ятку техніки безпеки, розроблену спеціально для рекреаційних зон села Богданівка, яка слугує базовим інструментом для інформування та орієнтації відвідувачів.

ВИСНОВКИ

У результаті проведених теоретичних і практичних досліджень, викладених у дипломній роботі на тему «Організація та оптимізація рекреаційних зон на прикладі села Богданівка Дніпропетровської області», зроблено такі висновки:

1. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що рекреаційні зони у сучасному просторі є важливими елементами не лише природоохоронної та оздоровчої інфраструктури, а й джерелами соціально-економічного розвитку територій. Вони сприяють зниженню рівня антропогенного навантаження на міське середовище, покращують психофізичний стан населення, слугують інструментами збереження біорізноманіття, а також забезпечують можливості для сталого туризму, освіти та екологічного виховання. Було виявлено, що організація рекреаційних зон повинна ґрунтуватися на принципах сталого природокористування, балансі між збереженням екосистем і соціальними потребами, дотриманні екологічних обмежень та залученні місцевих громад до управлінських процесів.
2. Здійснено комплексну характеристику села Богданівка Павлоградського району Дніпропетровської області, яка охоплює фізико-географічні, кліматичні, екологічні та соціальні чинники. Встановлено, що територія села має сприятливе географічне розташування, наявність водного ресурсу (річка Мокра Сура), родючі ґрунти, мозаїчний ландшафт і високий ступінь природної різноманітності. Це створює передумови для формування рекреаційних маршрутів різного типу — від екологічних до аграрних та етнографічних. Разом з тим, дослідження виявило певні бар'єри розвитку рекреації: недостатній рівень благоустрою, відсутність інформаційної інфраструктури, слабка залученість місцевого населення до рекреаційних ініціатив та обмежені фінансові ресурси громади.

3. У процесі роботи здійснено аналітичне обґрунтування підходів до функціонального зонування території села Богданівка з урахуванням його природного та соціального потенціалу. Визначено перспективні зони для активного та пасивного відпочинку, збереження природної спадщини, екологічної освіти, сільського туризму й культурних ініціатив. Запропоноване зонування базується на сучасних підходах «зеленої інфраструктури» та дозволяє знизити екологічні ризики, забезпечити ефективне управління територією, збільшити привабливість села як туристичного об'єкта без втрати екологічного балансу.
4. Запроваджено емпіричні методи дослідження, серед яких – анкетування, маршрутне спостереження, інтерв'ювання мешканців, аналіз картографічного матеріалу та фотофіксація об'єктів. У результаті анкетування зібрано думки представників місцевої громади про екологічний стан, потреби в організації місць відпочинку, потенційні загрози довкіллю та особисту участь у розвитку рекреаційних ініціатив. Отримані дані дозволили побачити, які саме типи відпочинку користуються попитом серед населення, які локації є найціннішими з точки зору природи, а також які саме бар'єри перешкоджають створенню повноцінної рекреаційної інфраструктури.
5. Встановлено, що найбільш перспективними формами рекреаційної діяльності для села Богданівка є: екологічний туризм (прогулянки, екостежки, польові спостереження), агротуризм (відвідування фермерських господарств, участь у сільськогосподарських роботах, кулінарні події), етнографічний туризм (знайомство з традиційним укладом, народними ремеслами, фольклором). Враховуючи наявність водних ресурсів, історичної забудови, традиційного господарства, а також відносну близькість до районного та обласного центрів, Богданівка має потенціал для розвитку короткострокових, сезонних і сімейно-орієнтованих форм відпочинку.

6. Обґрунтовано необхідність створення на території села елементарної рекреаційної інфраструктури — інформаційних стендів, маршрутних покажчиків, зон для пікніків, місць для спостереження за природою, невеликих об'єктів обслуговування (кафе, садиб зеленого туризму, прокатного пункту). Підкреслено роль освітніх закладів як потенційних партнерів у формуванні еколого-просвітницької складової рекреаційної системи: створення навчальних маршрутів, проведення практичних занять, участь школярів у збереженні природного середовища.
7. Визначено, що ефективна реалізація рекреаційного потенціалу можлива лише за умови впровадження поетапної стратегії. Перший етап має передбачати мінімальні інвестиції — очищення територій, запуск локальних ініціатив, інформаційну кампанію. Другий — створення повноцінного туристичного продукту з інструментами маркетингу та цифровими ресурсами. Третій — інституціалізацію рекреаційної діяльності через відповідальний орган або робочу групу, залучення грантової підтримки, участь у регіональних і міжнародних програмах.

Дослідження показало, що без активної участі громади будь-які плани щодо рекреації залишаються формальними. Тому особливу увагу приділено соціальним механізмам — роз'яснювальній роботі, просвітницьким заходам, громадським обговоренням, залученню молоді, розвитку ініціативи знизу. Це дозволяє не лише підвищити рівень підтримки серед мешканців, а й сформувати нові моделі взаємодії між владою, бізнесом і громадянами, що є ключем до довготривалого успіху будь-якого просторового проєкту.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблені у дипломній роботі пропозиції можуть бути адаптовані до потреб інших сільських громад України. Вони враховують типові обмеження для сільських територій — недостатній бюджет, слабкий інвесторський інтерес, демографічні проблеми — і пропонують гнучкі, доступні за ресурсами рішення. Зокрема, мова йде про розвиток м'яких форм туризму, збереження

природного ландшафту, залучення місцевих мешканців до сфери обслуговування, партнерства з освітніми та культурними установами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурченко С. В. Організація рекреаційної діяльності на об'єктах природно-заповідного фонду: навчально-методичний комплекс. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021.
URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/bitstreams/139b09a8-c916-406a-b3ee-bf0418a264f6/download> (дата звернення 24.05.2025)
2. Закон про охорону навколишнього середовища. Верховна рада України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Закон про благоустрій населених пунктів.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text> (дата звернення 24.05.2025)
4. Юсипенко О. М. Еколого-економічні засади формування рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон територій: дис. ... д-ра екон. наук. Київ: НУБіП України, 2018.
URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_yusipenko.pdf (дата звернення 24.05.2025)
5. Машіка Г. В. Організація рекреаційних послуг: навчальний посібник. Ужгород: УжНУ, 2020.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33511/1/%D0%9C%D0%B0%D1%88%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%93.%D0%92.%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%281%29.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
6. Сущенко О. А., Стрижак О. О., Дехтяр Н. А. Економіка рекреації та туризму: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2021.
URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26223/1/2021->

- [%D0%A1%D1%83%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E%20%D0%90%2C%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B6%D0%B0%D0%BA%20%D0%9E%20%D0%9E%2C%20%D0%94%D0%B5%D1%85%D1%82%D1%8F%D1%80%20%D0%9D%20%D0%90%20%D1%82%D0%B0%20%D1%96%D0%BD.pdf](#) (дата звернення 24.05.2025)
7. Сталій розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи: колективна монографія. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruz_m_2022.pdf (дата звернення 24.05.2025)
8. Основи рекреалогії (економіко-екологічний та маркетинговий аспект): навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2019. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7227/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20%28%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%29.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
9. Яценко А. Д. Оптимізація рекреаційного лісокористування в умовах урбанізованих територій: дис. ... канд. с.-г. наук. Київ: НУБіП України, 2017. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/729/dis_Yatsenko%20A.D..pdf (дата звернення 24.05.2025)
10. Бурченко С. В. Організація рекреаційної діяльності на об'єктах природно-заповідного фонду: навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] / С. В. Бурченко. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – Режим доступу:

<https://ekhnuir.karazin.ua/bitstreams/139b09a8-c916-406a-b3ee-bf0418a264f6/download> (дата звернення 24.05.2025)

11. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text> (дата звернення 24.05.2025)
12. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 24.05.2025)
13. Машіка Г. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Г. В. Машіка. – Ужгород: УжНУ, 2020. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33590/1/%D0%9C%D0%B0%D1%88%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%93.%D0%92%20%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
14. Основи рекреалогії (економіко-екологічний та маркетинговий аспект): навч. посіб. [Електронний ресурс] / за ред. Ю. М. Бачинського. – Одеса: ОНЕУ, 2019. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7227> (дата звернення 24.05.2025)
15. Покладок О. В. Архітектурно-планувальна організація рекреаційних систем приміських зон: дис. ... канд. архітектури [Електронний ресурс] / О. В. Покладок. – Львів: Львівський політехнічний університет, 2021. – Режим доступу:

- https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/11611/pokladokovdiserta_ciya-2021.pdf (дата звернення 24.05.2025)
16. Сталій розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи: колективна монографія [Електронний ресурс] / за заг. ред. І. В. Смаль; ВНУ імені Лесі Українки. – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. – Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruz_m_2022.pdf (дата звернення 24.05.2025)
17. Сущенко О. А., Стрижак О. О., Дехтяр Н. А. Економіка рекреації та туризму: навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. А. Сущенко, О. О. Стрижак, Н. А. Дехтяр. – Харків: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2021. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26223> (дата звернення 24.05.2025)
18. Юсипенко О. М. Еколого-економічні засади формування рекреаційного землекористування в межах водоохоронних зон територій: дис. ... д-ра екон. наук [Електронний ресурс] / О. М. Юсипенко. – Київ: НУБіП України, 2018. – Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_yusipenko.pdf (дата звернення 24.05.2025)
19. Семенов В. Оцінка потенціалу природно-рекреаційних ресурсів [Електронний ресурс] / В. Семенов. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/semenov42.htm (дата звернення 24.05.2025)
20. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону [Електронний ресурс] / Одеський нац. екон. ун-т. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5474/1/%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB>

- [%D1%83%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83.pdf](#) (дата звернення 24.05.2025)
- 21.Методи оцінки рекреаційних територій [Електронний ресурс] / Запорізький нац. ун-т. – Режим доступу: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1289154/mod_resource/content/1/лек%206%20пдф.pdf (дата звернення 24.05.2025)
- 22.Кравченко В. Методичні підходи до оцінки регіонального потенціалу розвитку рекреації [Електронний ресурс] / В. Кравченко. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/kravchenko1-4.htm (дата звернення 24.05.2025)
- 23.Солдатова М. Економічна оцінка рекреаційних ресурсів як основа рекреаційного природокористування [Електронний ресурс] / М. Солдатова. – Режим доступу: <https://infotour.in.ua/soldatova.htm> (дата звернення 24.05.2025)
- 24.Слободянюк В. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу території громади [Електронний ресурс] / В. Слободянюк // Conference proceedings, Logos Science. – Режим доступу: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/download/111/112/114> (дата звернення 24.05.2025)
- 25.Монастирський Г. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу [Електронний ресурс] / Г. Монастирський. – Львів: ЛНУ, 2022. – Режим доступу: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/Monastyrskyy-Pryrodni-resursy-RK-svitu-book-2022.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
- 26.Рекреалогія: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Нац. ун-т водного господарства та природокористування. – Режим доступу: <https://ep3.nuwm.edu.ua/4684/1/V45.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
- 27.Рекреаційні ресурси України [Електронний ресурс] / ДНУ ім. Олеся Гончара. – Режим доступу:

- https://www.dnu.dp.ua/metodi/fbio/Ecologiya/5Kurs/Dovgal_Recreatsijni_rsyrsi/lekcii.doc (дата звернення 24.05.2025)
28. Концепція рекреаційного середовища регіону та її складові [Електронний ресурс] / ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Режим доступу: <https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/b9747630-b8b6-4516-91e7-127904c692b4/download> (дата звернення 24.05.2025)
29. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/33353/1/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%92.%20%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
30. Якута О. О. Методика туристично-рекреаційних досліджень: метод. вказівки. Рівне: РДГУ, 2017. 32 с. URL: https://kegt.rshu.edu.ua/images/dustan/2020/mv_04.pdf (дата звернення 24.05.2025)
31. Купач Т. Г., Дем'яненко С. О., Олішевська Ю. А. Рекреаційні території як інструмент регулювання комфортності життя в містах // Modern Engineering and Innovative Technologies. 2018. № 20. С. 25–30. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Recreational-territories-comfort-adjustment-tool-life-in-the-cities-T.-G.-Kupach-S.-O.-Demyanenko-J.-A.-Olishkevsk.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
32. Соколовський В. А. Рекреаційно-туристський потенціал Середнього Придніпров'я: дис. ... канд. геогр. наук. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2022. 250 с. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/razovi_spec_vcheni_rady/

- [df491062024/dysertatsiya_sokolovskogo_viktora_anatoliiovycha.pdf](#) (дата звернення 24.05.2025)
33. Ховалко А. Б. Принципи зонування печерно-рекреаційного регіону Поділля // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2023. Вип. 633–634. С. 61–70. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/PRYNTSYPY-ZONUUVANNYA-PECHERNO-REKREATSIYNOHO-REHIONU-PODILLYA.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
 34. Сидоренко О. В. Використання рекреаційних територій в контексті ефективного природокористування: монографія. Київ: Медінформ, 2015. 338 с. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3f5e51fc-069d-4845-aab9-01d96ad4f2d9/content> (дата звернення 24.05.2025)
 35. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2017 році / Мінприроди України. Київ: 2018. 300 с. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Natsionalna-dopovid-pro-stand-navkolishnogo-prirodnogo-seredovyshha-v-Ukrayini-u-2017-rotsi.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
 36. Стан і нові можливості соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області: монографія / за ред. О. В. Сидоренко. Дніпро: НГУ, 2019. 250 с. URL: https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/162902/2019_6_monografiya_EREP_2019.pdf (дата звернення 24.05.2025)
 37. World Health Organization. Guidelines for safe recreational water environments. Volume 2: Swimming pools and similar environments. 2006. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43336/9241546808_eng.pdf (дата звернення 24.05.2025)
 38. Pond K. Water recreation and disease: Plausibility of associated infections, acute effects, sequelae and mortality. London: IWA Publishing, 2005. URL:

- <https://www.who.int/publications/i/item/9241562733> (дата звернення 24.05.2025)
39. Burkhardt K. Centering Safety: A holistic approach to park and recreation safety management // Parks & Recreation Magazine. March 2024. URL: <https://www.nrpa.org/parks-recreation-magazine/2024/march/centering-safety/> (дата звернення 24.05.2025)
40. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Public awareness and public education for disaster risk reduction: Key messages. Geneva, 2013. 74 p. URL: <https://www.ifrc.org/our-work/disasters-climate-and-crises/climate-smart-disaster-risk-reduction/PAPE> (дата звернення 24.05.2025)
41. U.S. Environmental Protection Agency. Green Infrastructure Design and Implementation. Washington D.C., 2021. URL: https://19january2017snapshot.epa.gov/green-infrastructure/green-infrastructure-design-and-implementation_.html (дата звернення 24.05.2025)
42. Recreation Management. The Benefits of Urban Green Spaces. Recreation Management, 2020. URL: <https://recmanagement.com/feature/202001FE01> (дата звернення 24.05.2025)
43. Department of Conservation New Zealand. Safety in Outdoor Recreation. Wellington, 2022. URL: <https://www.doc.govt.nz/parks-and-recreation/know-before-you-go/safety/> (дата звернення 24.05.2025)
44. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Urban forestry and green infrastructure. Rome, 2021. URL: <https://www.fao.org/documents/card/en/c/CB3106EN/> (дата звернення 24.05.2025)
45. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міндовкілля від 26.07.2022 № 256 [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1043-22> (дата звернення 24.05.2025)
- 46.46. Про затвердження Типових правил благоустрою території населеного пункту: наказ Мінрегіону від 27.11.2017 № 310 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1529-17> (дата звернення 24.05.2025)
- 47.47. Козинець В. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : навч. посіб. ; Київ. ун-т туризму, економіки і права.: Кондор, 2006. 575 с.
- 48.Яцентюк Ю. В. Міські ландшафтно-технічні системи (на прикладі міста Вінниці): монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 200 с. URL: https://library.vspu.edu.ua/polki/akredit/kaf_3/yasentuk2.pdf (дата звернення 24.05.2025)
- 49.Шульга Г. М., Панченко Т. Ф., Кузін М. О. Optimization of balanced development of recreational areas the Carpathian region of Ukraine [Електронний ресурс] / Г. М. Шульга, Т. Ф. Панченко, М. О. Кузін // *Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences*. – 2017. – Vol. V(15), Issue: 140. – Режим доступу: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Optimization-of-balanced-development-of-recreational-areas-the-Carpathian-region-of-Ukraine-G.-M.-Shulga-T.-F.-Panchenko-M.-O.-Kuzin.pdf> (дата звернення 24.05.2025)
- 50.Докладна карта села Богданівка [Електронний ресурс]. URL: <https://maps.dokladno.com/map.php?np=699&obl=6&raj=495&s=r>. (дата звернення 24.05.2025)
- 51.Семенівська селищна рада. Палац Ладигіних в селі Богданівка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://semenivska-gromada.gov.ua/palac-ladiginih-v-seli-bogdanivka-15-57-08-13-12-2021/>. (дата звернення 24.05.2025)
- 52.Велотуризм, кромлех, храм, веломаршрут [Електронний ресурс] // Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека. — Режим

доступу:

<https://www.dnipro.lib.dp.ua/veloturyzm,%20kromlekh,%20khram,%20velomarshrut> (дата звернення 24.05.2025)

53. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека. Богданівка:

з історії звичайного села. URL:

https://www.dnipro.lib.dp.ua/Bogdanivka_selo_povstannya (дата

звернення 24.05.2025).

54. UNESCO. Official website URL: <https://www.unesco.org>. (дата звернення

24.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Матеріали емпіричного дослідження

Анкета для мешканців с. Богданівка

(розроблена для вивчення впливу рекреаційної діяльності на громаду)

Інструкція до заповнення

Просимо дати відповіді на запитання, що стосуються вашого ставлення до природи, рекреаційного потенціалу села та перспектив його розвитку. Опитування є анонімним.

Блок 1. Загальна інформація про респондента

1. Стать:

- ☐ Чоловіча
- ☐ Жіноча

2. Вік:

- ☐ до 18
- ☐ 18–29
- ☐ 30–49
- ☐ 50–64
- ☐ 65 і більше

3. Рід занять:

- ☐ Працюю
- ☐ Навчаюся
- ☐ Пенсіонер
- ☐ Тимчасово не працюю

Блок 2. Ставлення до природи та рекреації

4. Як ви оцінюєте природне середовище у вашому селі?

- ☐ Чудове
- ☐ Добре
- ☐ Задовільне
- ☐ Погане

5. Чи вважаєте ви Богданівку привабливою для туристів?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ Важко відповісти

6. Чи брали ви участь у рекреаційних заходах або ініціативах (екскурсіях, фестивалях, толоках)?

- ☐ Так
- ☐ Ні

7. Чи хотіли б ви, щоб у селі створили нові зони відпочинку (парки, екостежки тощо)?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ Не знаю

Блок 3. Проблеми та перспективи розвитку

8. Яких саме об'єктів вам бракує для комфортного відпочинку?

(відкрите запитання)

9. Що, на вашу думку, заважає розвитку рекреаційної сфери в Богданівці?

(відкрите запитання)

10. Чи готові ви долучатися до проєктів із розвитку відпочинку (як волонтер, організатор, учасник)?

☐ Так

☐ Ні

☐ Можливо

Результати анкетування мешканців с. Богданівка (у відсотках)

Показник	18–29	30–49	50–64	65 і більше	гарне	до 18	добре	жіноча	задовільне	ні	погане	так	чоловіча
Стать	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	62.5 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	37.5 %
Вікова категорія	37.5 %	37.5 %	25.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %
Оцінка природного середовища	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	37.5 %	0.0 %	12.5 %	0.0 %	37.5 %	0.0 %	12.5 %	0.0 %	0.0 %
Привабливість для туризму	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	12.5 %	0.0 %	87.5 %	0.0 %
Участь у заходах	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	25.0 %	0.0 %	75.0 %	0.0 %
Готовність долучитись	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %	12.5 %	0.0 %	87.5 %	0.0 %

ПАМ'ЯТКА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ВІДВІДУВАЧІВ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН СЕЛА БОГДАНІВКА

1. Поради відвідувачам:

- Повідомте близьким, куди прямуєте та коли плануєте повернутися.
- Завантажте офлайн-карту місцевості або зробіть скріншот маршруту.
- Одягайте зручний, закритий одяг і взуття.
- Беріть із собою питну воду, аптечку, ліхтарик.
- Дотримуйтеся позначених маршрутів та інформаційних вказівників.
- Поважайте природу, інші групи відвідувачів і місцевих мешканців.
- Дотримуйтеся тиші у вечірній та нічний час.

2. Заборонено:

- Запалювати вогонь поза спеціальними місцями.
- Використовувати мийні засоби у водоймах.
- Залишати сміття чи харчові відходи.
- Псувати рослини, ламати гілки, зривати квіти.
- Встановлювати намети без дозволу в заборонених зонах.
- Використовувати гучномовці, піротехніку, дрони без попередження.
- Купатися в непризначених для цього ділянках водойм.

3. Алгоритм дій у надзвичайних ситуаціях:

У випадку виявлення пожежі:

- Відійдіть на безпечну відстань.
- Повідомте місцеву адміністрацію або рятувальну службу (тел. 101).
- Якщо є змога — перекрийте доступ іншим до зони займання.
- У випадку травмування:
- Надати першу допомогу (накласти пов'язку, зупинити кровотечу).
- Викликати швидку допомогу (тел. 103).
- **Не переміщати постраждалого без потреби.**

У випадку конфлікту або агресивної поведінки інших відвідувачів:

- Уникати ескалації.
- Звернутися до координатора локації або зателефонувати до поліції (тел. 102).

У випадку втрати людини (дитини):

- Оповістити інших відвідувачів.
- Залишити когось на місці, де зникла людина.
- Оглядати маршрут згідно з картою, повідомити рятувальну службу.